

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

STEFANUS (II)

Het eerste slachtoffer van de laster.
Hand. 6 : 11-15

... en voerden valse getuigen aan, die zeiden: deze mens spreekt onop- houdelijk lasterlijke woorden tegen deze heilige plaats en de wet...

Toen de mannen van de N.-Afrikaanse en Klein-Aziatische synagogen niet bij machte waren de wijsheid en de Geest te weerstaan waardoor Stefanus sprak, wat bleef er voor hen toen anders over te doen dan hun verzet opgeven. Om voortaan niet langer bij eigen-gemaakte regels of tradities te leven, maar gelovende in de HERE JEZUS CHRISTUS te drinken van het levende water om niet?

Als ze waarlijk gebogen hadden voor het Woord zouden ze dat zéker gedaan hebben en gehoor gegeven hebben aan de oproep tot geloof en bekering.

Maar om nu hún wet prijs te geven voor Hem, die de vervulling van de wet is en tot Hem te komen, wiens juk zacht en wiens last licht is, néén!

Er moet wat met die Stefanus gebeuren! Die man is gevaarlijk. Veel gevaarlijker dan die apostelen. Zeker, die predikten ook Jezus van Nazareth als de éنية Zaligmaker. Maar zij sloten zich zoveel mogelijk aan bij de Joodse traditie. En verbonden hun nieuwe boodschap met een vanzelfsprekende trouw aan de tempel en aan de wet.

Maar deze Stefanus, dat was uit de discussie wel gebleken, was veel lossier van de tempel en stond veel vrijer tegenover de wet. Deze man moet... dóód! Weg uit de gemeenschap!

Eerst hebben zij geprobeerd hem monddood te maken, maar dat is op een grote mislukking uitgelopen. Zij moesten het met z'n allen tegen hem afleggen. En nu blijft er niet anders over dan hem uit de weg te ruimen.

Dat gaat natuurlijk zomaar niet. Het volk was er ook nog. Het volk had stenen klaar liggen voor ieder, die zich aan zulke mannen als Stefanus dorst te vergrijpen. En daarom, willen ze het volk niet tegen zich in het harnas jagen, maar op hun hand krijgen — en dat móét zullen ze deze man onschadelijk kunnen maken — dan is er maar één weg en één wapen! Het zelfde wapen dat indertijd met succes op Jezus van Nazareth werd toegepast, met zoveel succes dat ze Hem tenslotte buiten de poort aan het kruis hebben kunnen slaan.

Het wapen van de laster! Geen wapen dat zo doeltreffend is. "Toen stookten zij heimelijk mannen op om te verklaren: Wij hebben hem lasterlijke woorden horen spreken tegen Mozes en tegen God".

Zo richt de aanval op de jonge kerk zich thans tegen één persoon. De satan weet heel goed wie hij hebben moet om de kerk te treffen. In dit geval deze éne man! Deze man, die durfde te beweren dat een mens zalig wordt alleen door in Jezus van Nazareth te geloven, ja, en dat zonder der werken der wet! Door genade alleen.

En zo gaan deze wetsijveraars, deze vereerders van Mozes met het wapen van de laster hun tegenstander te lijf. Toen ze hem niet

konden weerstaan. En dat, terwijl Mozes geboden had: "Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste." Och ja, als je je maar houdt aan de overleveringen der vaders, nietwaar, dan komt het niet zo aan op de trouw aan de broeder, op de liefde die blij is met de waarheid.

En jawel, daar verschenen op zekere dag onverwacht en ongeroepen (dat ze opgehitst waren zeiden ze niet!) belangstellende mannen die op bedroefde toon fluisterden dat ze dragers waren van een tragisch geheim. Het betrof die Stefanus. Stefanus? Ja zeker! Stefanus! Die man leek wel een vrome weldoener. En de zoetigheid der genade stroomde van zijn lippen. Maar die preken van hem waren niet maar praatjes, neen dat waren lasterpraatjes! Tegen Mozes! Stel je voor tegen Mozes!

Ieder kan begrijpen wat voor gevolgen een dergelijke fluistercampagne hebben moet. De apostelen mochten dan wezen die ze wilden, maar Mozes was de vader des vaderlands, de held! Hij was de man, door wie God Zijn volk had uitgeleid en Zijn Wet had gegeven. Hij, die aan Mozes dorst te raken lasterde God! En die tegen de tempel dorst te spreken eveneens.

En zo speculeren deze achterklappers en lasteraars op de nationalistische verering van Mozes en van God. Van de Wet, hún wet! En zie daar, wat het sanhedrin tot hiertoe nog nooit gelukt was, gelukt thans aan de synagoge wel. Namelijk om het volk op z'n hand te krijgen tégen de jonge kerk. Het volk laat zich opzweepen en gaat in Stefanus iemand zien die zich vergrepen heeft aan hun Mozes en aan hun God.

En nu ze het dank zij die fluistercampagne zover gekregen hebben, nu is voor de theologiserende rabbijnen en de wachters op Sions muren het ogenblik aangebroken het volk te wapen te roepen tegen deze wetschenner en hem te grijpen.

"En zei sleepten hem mee en leidden hem voor de raad en voerden valse getuigen tegen hem aan die zeiden: 'Deze mens spreekt onop- houdelijk lasterlijke woorden tegen deze heilige plaats en de wet!'"

Hoe herinnert deze gang van zaken aan wat men indertijd tegen Jezus ondernam.

De Heiland had immers ook gezegd: Een dienstknecht is meerder dan z'n heer. Ze hebben Mij gehaat, zij zullen u ook haten. En: zij zullen sommigen van u doden en gij zult gehaat worden door allen om Mijns Naams wil.

Zal Stefanus, vals beschuldigd zich voor de hoge raad moeten verantwoorden. De aanklacht dat hij lasterlijke woorden tegen de heilige plaats en de wet gesproken zou hebben preciseren ze met de bewering dat ze hem hebben horen zeggen dat Jezus de Nazoreër deze plaats zal afbreken en de zeden veranderen die Mozes aan Israël had overgeleverd.

Dat Stefanus zulks nooit gezegd heeft is aanstonds duidelijk. Wat hij gezegd zal hebben is dat de tempel ten ondergang gedoemd was en dat de wet van Mozes geen blijvende betekenis had. Maar dat was de waarheid. En dat moest hij zeggen.

Zijn tegenstanders hadden immers van de wetten van Mozes geboden gemaakt die eeuwig van kracht waren. En van de tempel een ding waaraan God voor eeuwig vast geklonken zou zijn. En alle mensen, wie dan ook, voorgoed gebonden.

Alsof de wet op Horeb gegeven en de tempel te Jeruzalem het einde van Gods wegen was. Alsof Jaweh niet voortschrijden zou van de stenen tempel tot de tempel van levende stenen. En van het priesterschap van Aäron naar dat van Jezus Christus. Van de aanbidding te Jeruzalem naar de aanbidding in Geest en in waarheid overal!

De aanklacht tegen Stefanus berustte dus op een niet verstaan van de eigenlijke bedoeling van de wet van het oude verbond. En tegen die misvatting van de wet en van de tempel zal Stefanus opgetreden zijn. Zoals onze Here Jezus Christus ook rusteloos gedaan heeft. Heeft Hij niet gezegd: geen steen zal op de andere gelaten worden? Geen sprake dus van lasterlijke woorden tegen Mozes en tegen God.

Hetgeen de heren van de hoge raad wel duidelijk worden zou uit de verantwoording van Stefanus. Maar wat baat een verantwoording, hoe duidelijk ook, indien de aanklagers en rechters zich niet door liefde tot de broeder en tot de waarheid laten leiden maar door de haat.

Wat dan het einde is laat de geschiedenis van Stefanus wel zien. De man, die niet anders deed dan het getuigenis van de apostelen verkondigen, het Evangelie van de Enige Naam, wordt buiten de poort gebracht en gestenigd.

En zo is Stefanus om der wille van het evangelie het éérste slachtoffer geworden van de laster.

En wie zal de slachtoffers van de laster tellen die Stefanus gevolgd zijn? We weten hoe later dezelfde vragen de gemeenten hebben bezig gehouden, die Paulus gesticht heeft. Nooit kan het evangelie in z'n volle consequenties gepredikt worden of er rijst verzet. Verzet van de zijde van hen, die uit de wet leven en eigengemaakte regels of bepalingen als eis stellen om tot kerk van Christus te mogen behoren.

Het vlees onderwerpt zich niet aan de wet. Aan die liefelijke wet, die vol is van de barmhartigheid en de inschikkelijkheid Gods. Het bindt God en mensen aan eigengemaakte bepalingen of aan instellingen die gedoemd zijn te verdwijnen. En hij, die zich niet laat binden wordt onherroepelijk door de laster achtervolgd. Dat is nooit anders geweest en zal wel altijd zo blijven.

Hoezeer in dit opzicht het vlees zich laat gelden is openbaar.

Als gepredikt of geschreven wordt dat het oude verbond op Horeb opgericht, voorbijgegaan is en de Wet daar gegeven (de 10 geboden inclusief) niet meer van kracht is is Leiden in last en wordt geïnsinueerd: hij of zij willen van de wet af. Of prediken de wetteloosheid.

Of als een lans gebroken wordt voor de christelijke vrijheid: "je mag alles!" Of als gewaarschuwd wordt tegen een leven bij de wet of als er afgeweken wordt van gangbare meningen: tegen de wet!

En o wee, als men zich door het vlees en niet door den Geest laat leiden. Het einde is

— dat laat de Schrift hier duidelijk zien — dat trouwe evangeliedienaren, nadat het volk tegen hen is opgehitst uitgeworpen worden.

Maar een kerk, die dat doet is gewaar-schuwd. Die haar aanklagen zal is niemand minder dan Mozes!

Dat zien we aan Stefanus.

Toen de leden van de Hoge Raad vol spanning hun ogen op Stefanus richtten zagen ze zijn gelaat als het gelaat van een engel. Het blonk van hemelse schittering net als dat van

Mozes toen hij verkeerd had in de tegenwoordigheid des Heeren. M.a.w. het was als of Mozes in eigen persoon daar voor hen stond.

Hij, Stefanus, hij tegen Mozes en tegen God? De Koning de kerk heeft het wel anders laten zien.

Ter waarschuwing! Ook voor vandaag!

Kampen.
(Ongecorrigeerd)

J. O. Mulder.

In de toekomstige eeuw: eeuwig leven

II

Wij hebben vorige week gezien, dat de P.S. van het Zuiden, 1962/63 over het sterven sprak als over een "ononderbroken voortgang van het eeuwige leven". En dat de daaropvolgende P.S. (1964) uitsprak, "dat de leer van het eeuwige leven als tegenwoordig reëel heilsbezit in de confessie is vastgelegd". En dat de daarop weer volgende P.S. (1965) verlangt, dat deze leer door alle kerken in het Zuiden beaamd zal worden.

Wij gaven aan, welke plaatsen uit de confessie hiervoor als bewijs werden aangevoerd, en gaan deze plaatsen nu bespreken.

§ 3. STERVEN:

volgens antwoord 42 H.C.: door-gang tot het eeuwige leven
volgens de P.S. '62: voortzetting van het eeuwige leven.

Toen de P.S. 1962/'63 over het sterven gesproken had als ware dat "een ononderbroken voortzetting van het eeuwige leven" kenen de kerken in Nrd.-Brabant en Limburg daar meteen vreemd tegen aan. De kerk van Breda noemde dit in haar antwoord "een nieuwe leer". Nieuw, wat betreft de leer van Gods Woord, maar ook wat betreft de konfessionele leer over sterven en eeuwig leven. Het lag voor de hand, voor wat de confessie betreft, te wijzen op antw. 42 H.C. Dáár heet het sterven van de christen "een **doorgang tot het eeuwige leven**".

Daarmee ligt het verschil in enkele woorden héél duidelijk:

"**Voortgang van**" (P.S. 1962/63) impliceert: het eeuwige leven is een genadegave voor nu, in déze tijd. En de genieting van die gave gaat bij het sterven door.

"**Doorgang tot**" (Antw. 42 H.C.) impliceert: het eeuwige leven is een genadegave voor de toekomstige eeuw. En de beërving van die belofte vangt aan ná het sterven.

Blijkbaar heeft de P.S. wel iets van dit verschil gevoeld. In het rapport, dat achter de P.S.-uitspraken ligt, is aan antw. 42 H.C. immers brede aandacht geschonken.

Die aandacht gold toen echter helaas niet het woordje "**tot**", dat in dezen beslissend is, maar het daaraan voorafgaande woord "**door-gang**". En had de P.S. nu maar goed gelet op het eerste lid van dit woor ("**door**"), dan had het misschien tóch nog goed gekomen. Dàn zou de P.S. immers hebben ingezien: het gaat **dóór** het sterven náar het eeuwige leven.

Het rapport koncentreerde evenwel alle aandacht op het tweede lid, waarmee het woord "**doorgang**" is samengesteld, dus "**gang**". Daar heeft de P.S. het namelijk óók al zo moeilijk mee gehad. Van die "**gang**" wilde ze per sé een "**poort**" maken. Nog liever een "**poortje**". Want de dood van een christen mocht van de P.S. onder geen beding een "**toestand**" worden. Het móést een "**gebeurtenis**" blijven, van één momentje. Daarom put het rapport-Wiskerke van 1962

zich uit in pogingen om de "**gang**" van antw. 42 in te krimpen tot een "**poortje**".

Maar dat verandert allemaal natuurlijk niets aan het woordje "**tot**", dat daar nog altijd zo helder als glas achter staat. Of 't nu via een gang of een poortje gaat, volgens onze confessie gaat een christen **dóór** het sterven **tót** het eeuwige leven.

M.a.w. volgens antw. 42 H.C. ligt het eeuwige leven **dáár**, aan géne zijde van het graf. En **niet hier**, in mijn hart of ziel of geest, of hoe men 't belieft te noemen.

§ 4. Spijze en drank TEN eeuwigen leven

Wij hebben in § 3 gezien, dat de brs. op de P.S. 1962/63 en volgende jaren (het zijn steeds vrijwel dezelfde broeders), weinig gevoel toonden voor de betekenis van het woordje "**tot**". Dat verwisselden ze zómaar met "**van**": "**doorgang tót...**" werd "**voortgang van...**"

Eenzelfde gebrek aan taalgevoel heeft hen ook parten gespeeld bij het beroep dat de P.S. 1964 deed op de uitdrukking "spijze en drank ten eeuwigen leven", die wij nú bespreken gaan.

Ook hier had het woordje "**ten**" of "**tot**" (antw. 75 H.C. "dat Hij mij... **tot** het eeuwige leven spijst en laaft") de broeders erop kunnen attenderen, dat de opstellers van de Catechismus hier **iets toekomstigs** op het oog hadden.

De Catechismus spreekt van: "spijzen en laven **tot** het eeuwige leven". Er staat niet: "spijzen en laven **van** het eeuwige leven".

Maar voor dat verschil tussen "**tot**" en "**van**" blijken de broeders in het Zuiden (althans in Zeeland) ongevoelig. Misschien is het een zeeuwse dialect-kwestie? Men hoeft blijkbaar niet vreemd op te kijken, als men

aan een zeeuwse tafel de opwekking hoort: "Komt, laten we ons nu spijzen en laven **tot** het tijdelijke leven". Dat zou geen goed Nederlands zijn. Op z'n nederlands spreekt men niet van "**tot**" met betrekking tot leven, dat er al is. Mógelijk is het wél goed Zeeuws?

Maar de broeders in het Zuiden moeten er dan wél mee rekenen, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland geen zeeuwse, maar een nederlandse vertaling van de Heidelbergse Catechismus hebben.

En als dit lesje in taal voor zeeuwse oren niet overtuigend genoeg mocht zijn, dan voegen wij er nog het volgende lesje in geschiedenis aan toe:

De Heidelbergse Catechismus dateert van 1563. Maar toen waren er al verschillende dergelijke boekjes sinds de Reformatie verschenen. O.a. de Catechismus van Calvijn van 1542. Die heeft de opstellers van de Catechismus van Heidelberg in veel opzichten tot voorbeeld gediend. Het is zeer waarschijnlijk, dat ze daaraan óók de uitdrukking "spijze en drank ten eeuwigen leven" hebben ontleend, en dat ze daarbij de woorden van Calvijn tevens iets ingekort hebben.

Calvijn spreekt namelijk (in Zondag 51) over het Avondmaal des Heren, en zegt dan, dat aan die maaltijd "onze zielen gevoed worden **in de hope** (dans l'esperance) des eeuwigen levens".

Het woordeken "**tot**" (of "**ten**") in de Heidelbergse Catechismus is van die "**hoop**" bij Calvijn een goede, puntige samenvatting.

En mocht ook deze vergelijking met de Catechismus van Calvijn de broeders niet genoeg toespreken, dan geven we hun nog de raad, een Concordantie ter hand te nemen, en na te gaan, wat in onze nederlandse Bijbelvertalingen de uitdrukking '**ten** eeuwigen leven' betekent.

U zult zien: dat woordje "**ten**" wijst naar de toekomst.

"Op Hem vertrouwen **ten** eeuwigen leven", 1 Tim. 1:16. "...die bestemd waren **ten** eeuwigen leven", Hand. 13:48. Steeds wijst "**ten**" vooruit, naar de toekomst (Grieks: eis, met vierde naamval).

Zo ook in de uitdrukking "spijze en drank **ten** eeuwigen leven". De P.S. 1964 heeft beslist een knaap van een bok geschoten, toen ze zich op déze konfessionele uitdrukking beriep ten bewijze, dat Christus ons aan het Avondmaal voedsel zou geven voor een eeuwig leven, dat reeds in ons aanwezig zou zijn. Het woordje "**tot**" of "**ten**" bewijst precies het tegendeel.

Deze vergissing is voor de P.S. 1964 wel héél pijnlijk. Want daarmee vervalt van de 6 door haar aangewezen bewijsplaatsen in éne keer de helft: antw. 75, 76 en 79 H.C.

Breda.

K. C. Smouter

Aantekeningen bij de Kerkenordening

XVII.

Geheime kerkelijke vergaderingen

Met kerkelijke vergaderingen worden bedoeld vergaderingen van de kerkeraad, classicale vergaderingen en vergaderingen van synoden. Uit de acta van de synoden van de 16e en de 17e eeuw blijkt dat de broeders ter synode in die tijd zeer gesteld waren op geheimhouding van wat er ter synode verhandeld werd. Niet alleen mochten de afgevaardigden niets vertellen van de wijze waarop de zaken behandeld werden maar ook niet alle besluiten werden openbaar gemaakt of ter kennis van de kerkeraden gebracht. Voor een deel waren de vertegenwoordigers der regering daar de schuldigen van. Op de meeste vergaderingen van de provinciale synoden verschenen vertegenwoordigers

voor de Staten van het gewest en die heren kwamen daar niet als blijk van meelevens met het lot der kerken. Was er iets op het agendum van de synode dat de heren niet aanstond dan werd dat punt op hun verzoek van het agendum afgevoerd en werd verder over die zaak gezwegen. De heren verzochten van dit en van dat geen melding te maken in de acta. En als er al eens een synode was die niet al te gewillig was om het verzoek der heren in te willigen, dan durfden de heren ook wel uit naam van de Staten de broeders te gelasten te doen wat de heren verlangden. Maar de heren van de Staten waren in dezen niet de enige schuldigen. De broeders die door de kerken naar de synode waren gezonden met de opdracht het agendum, dat de kerken hadden samengesteld, af te werken, vergaten heel gauw dat ze een opdracht hadden en ze na het af-

werken daarvan verantwoording moesten doen aan de kerken die hun de opdracht hadden gegeven. Eenmaal ter synode zitting genomen hebbende gevoelden zij zich niet als gezanten van maar als heren over de kerken. Daar zag men het gevaar dat men loopt wanneer men commissies benoemt.

Er is een groot verschil tussen een kerkeraad aan de ene kant en een synode of een vergadering van een classis aan de andere kant, en dat verschil raakt het wezen der zaak. Een kerkeraad is het college van de ambtsdragers der gemeente, van mannen die de Here geroepen heeft om de gemeente te regeren. Maar een synode of een vergadering van de classis is niet anders dan een commissie voor bepaalde zaken. De kerken gezamenlijk stellen die zaken vast en de kerken gezamenlijk benoemen de leden der commissie. En de kerken oordelen over het werk der commissie.

't Komt vaak voor dat een kerkeraad een commissie benoemt uit broeders die geen ambtsdrager zijn, soms voor een zaak die gauw afgehandeld is maar ook wel voor zaken die blijvende verzorging vragen, zoals een commissie van beheer. 't Is goed dat zulke commissies de belangstelling van de gemeente hebben maar deze belangstelling moet niet zo groot worden dat broeders uit de gemeente de commissie met vragen bestormen en de vergaderingen van de commissie willen bijwonen. Dan zou de commissie met recht kunnen zeggen: „Wendt u maar tot de kerkeraad”, en haar deuren gesloten houden. De z.g. meerdere vergaderingen zijn in wezen ook zulke commissies. Die zouden ook kunnen zeggen indien men wilde weten wat ze uitvoeren: „Wendt u maar tot de kerken die ons opdracht hebben gegeven en aan wie wij verantwoording zullen doen”. Dat zou best kunnen en ook goed zijn indien men was gebleven bij de eenvoudige opzet van de kerkenordering. Naar de opzet van de kerkenordering zijn meerdere vergaderingen commissies voor de zaken die de kerken in het gemeen aangaan en die daar, omdat ze de kerken in het gemeen aangaan, niet door een mindere vergadering afgedaan kunnen worden. Zulke zaken zijn er maar heel weinig. Een generale synode kan de zaken die de kerken in het gemeen aangaan in veertien dagen gemakkelijk afdoen. En dan zou elke kerkeraad binnen de tijd van een week na het sluiten van de synode elk lid der gemeente volledig kunnen inlichten en niemand in spanning worden gehouden. De kerken zouden wijs doen met terug te keren naar de eenvoudige opzet van de kerkenordering.

Van het begin af aan zijn de synoden de kerken uit de hand gelopen. Dat is altijd het gevaar als men commissies benoemt. Een commissie heeft licht de neiging het bestuur over te nemen. Zo kan een commissie van beheer denken dat voor haar de regering van de stoffelijke goederen der gemeente is en de kerkeraad er is voor de geestelijke zaken. De commissie van beheer zal zich niet bemoeien met opzicht en tucht en dat aan de kerkeraad overlaten maar het kan voorkomen dat de commissie van de kerkeraad verwacht dat hij zich niet zal bemoeien met de stoffelijke goederen der gemeente. Dan heeft de kerkeraad een commissie benoemd maar de commissie is hem uit de hand gelopen en boven het hoofd gegroeid. De kerken samen hebben ook commissies benoemd en aan die commissies de naam gegeven van classisale vergaderingen en synoden. En hier bleek het gevaar wel heel groot dat er dreigt bij elke benoeming van een commissie. Een commissie van beheer streeft soms naar een plaats naast de kerkeraad maar de commissies die de naam van synode voeren streven naar een plaats boven de kerkeraden, en ver ervoeren. Dat was niet alleen het geval in de 16e en 17e eeuw, dat is nog zo in onze dagen. In de veertiger jaren vergaderde de synode van Sneek-Utrecht. Er waren kerkeraden die wel eens wilden weten hoe het er ter synode bijstond en aan de synode inlichtingen gingen vragen. De kerkeraden ondervonden dat men wel een commissie benoemen kan maar dat het erg moeilijk is zo'n commissie op haar plaats te houden, bijzonder moeilijk wanneer men aan de commissie de naam van generale synode geeft. De kerkeraden die om inlichtingen hadden gevraagd kregen van de synode dit hooghartige antwoord: „Evenals een kerkeraad met welk lid der gemeente ook, niet gaat handelen over een niet-gepubliceerde zaak tussen hem en een ander lid, gaat de synode niet in op wat door bedoelde kerkeraden over de genoemde zaak is opgemerkt; de kerkeraden mogen van de kennis

van zulke zaken waarover de synode tot nu toe niets gepubliceerd heeft, geen enkel gebruik maken; dit strijdt met de goede orde in het kerkelijk leven.” Het strijdt veel meer met de goede orde in het kerkelijke leven dat een synode optreedt als een kerkeraad over de kerkeraden. Weten mannen die afgevaardigd zijn naar een generale synode van de gereformeerde kerken en die worden bijgestaan door een dozijn hoogleraren, weten zulke mannen niet dat de verhouding van de opzieners der gemeente tot de leden der gemeente een geheel andere is dan de verhouding van een synode tot de kerkeraden? Het strijdt met de goede orde in het kerkelijke leven dat mannen die een opdracht ontvangen hebben zulk een hoge toon aanslaan tegen hen die hun de opdracht hebben gegeven.

We vinden in de acta van synoden uit de 16e eeuw zeer strenge bepalingen tegen leden der vergadering die het geheim openbaarden. Sommige besluiten zou men met recht scherpe resoluties kunnen noemen. De (particuliere) synode van Den Haag 1599 sprak uit dat zo iemand iets uit de vergadering van de synode bekend zal hebben gemaakt aan iemand die ter synode geen zitting had, zulk een man verklaard zal worden onbekwaam en onwaardig te zijn in een vergadering van een synode te verschijnen. Maar nog veel erger had het de (eveneens particuliere) synode van Sneek 1587 gemaakt. In art. 4 van de acta van deze synode lezen we dit:

„Ten vierden is eindrachtlick accordiert, dat „dewelck alle hetgene in synodis unde „classibus angedienet unde gesloeten is, „wthbrengen ende stroien, sullen van dien „de dieners met suspensie hares dienstes „unde salarii, een verdeen deel jaers durende „die olderlingen met die kercklike disciplin „scherplick gestrafft unde tot openbaer „schultbekenningen gedreven werdenn.”

Waarom stonden de broeders zo op geheimhouding?

Indien men de synoden had kunnen bijwonen, als afgevaardigde natuurlijk, anders was er geen kans voor iemand geweest, en indien men eens met de broeders over deze zaak had kunnen praten, en indien we iets meer wisten van de omstandigheden waaronder ze moesten vergaderen, zouden we allicht wel wat kunnen vinden ter verontschuldiging van de broeders die zulke strenge besluiten hebben genomen om de zaken geheim te houden. Maar meer dan één reden die hen drong tot geheimhouding kunnen we wel vinden.

Daar waren de heren van de regering, de commissarissen die door de Staten waren gezonden. De Staten gaven verlof tot het samenkomen van de synoden en betaalden wat de synode kostte en salariëerden bovendien de deputaten die de synode benoemde. Deze heren moest men dus te vriend houden. Maak toch vooral geen zaak bekend die de heren niet bekend willen hebben. Wat een moeilijkheden zouden er kunnen komen indien men door gepraat de heren onaangenaam was. De armen van deze heren waren lang en reikten verder dan tot de vergaderzaal van de synode.

In 1596 werd er een synode te Groningen gehouden, indien men tenminste deze samenkomen van predikanten een synode noemen kan. De broeders predikanten waren niet door de kerken naar de synode afgevaardigd, Willem Lodewijk, stadhouder van Friesland en Groningen, had de predikanten van Stad en Ommelanden samengeropen en de roep van de stadhouder klonk als een bevel: „uth befehl des wolgebarnen hernn”.

De stadhouder had blijkbaar niet veel vertrouwen in de bekwaamheid van de herders en leraars van Stad en Ommelanden. Hij kwam zelf ook en met hem de edelen Van Starckenborch en Gockinga en het lid der Staten, Doede van Amsweer. Bovendien had de stadhouder meegebracht twee mannen uit Friesland, Mar-

(Vervolg Te Berde)

schonden uit deze zaak te voorschijn gekomen is de hoofdcommissaris zelf. Het eerste bedankje voor een opvolger heeft men al gekregen. Het zal wel niet meevallen iemand te vinden die de indruk van onderkruiper wil vestigen. Amelink.

TE BERDE

De leiders van de A.R.-Partij zijn de laatste tijd niet erg gelukkig in hun uitingen en beslissingen. Enige tijd geleden wat er de ongelukkige aankondiging van de fractievoorzitter in de Tweede Kamer, gedaan op het partijconvent, dat hij van plan was een hapening in Amsterdam te gaan bekijken.

Dat was niet slecht bedoeld, maar het had wel een slecht effect. Niet slecht bedoeld, omdat men met recht aan het provoïsme wel aandacht mag besteden. Het ziet er naar uit, dat het een uiting is van een groot gevoel van onbehagen dat zich niet alleen van een deel van de jeugd meester maakt, maar van een zeer groot deel van ons volk. Men kan de uitvloeisels overal aantreffen. Het uit zich in de Boerenpartij. Het uit zich in happenings, in veel gekanker op de regering, vooral ook in veel gekanker op ambtenaren, in een ontevreden zijn met kerkelijke vormen en zo zou er waarschijnlijk nog wel meer op te noemen zijn. Dat er dus aandacht aan besteed wordt is niet meer dan normaal. In zoverre was de bedoeling van Roolvink een goede. Maar zijn aankondiging had een slecht effect. Door dit soort aankondigingen stijft men deze lieden in het kwaad dat zij bedrijven. Het kwaad van revolutie-maken. Agenten jennen. Gezag belachelijk maken. Voor elke antirevolutionair is er alle reden naar de achtergrond van de verschijnselen te zoeken en intussen zich verre te houden van alle revolutionaire uitingen. De provo die een stoel klaar zette voor de heer Roolvink werd dan ook gearresteerd.

De A.R. minister van binnenlandse zaken, Smallenbroek, heeft geen kans gezien zijn beslissing inzake het ontslag van de hoofdcommissaris van politie in Amsterdam te rechtvaardigen. De minister heeft dat (voor een deel) ook niet gewild. Het ontslag werd gegeven om andere redenen dan onbekwaamheid en ongeschiktheid. De werkelijke reden zal wel zitten in de nare verhouding tussen de burgemeester en de hoofdcommissaris. Maar of dat nu de schuld van de één of van de ander is, of misschien wel van allebei, wordt niet duidelijk. De Kamer heeft de minister een commissie van onderzoek laten beloven. Het is dus mogelijk dat na onderzoek blijkt dat de minister gelijk heeft. Het is ook mogelijk dat het blijkt dat hij ongelijk heeft. In het laatste geval heeft hij op alle manieren gefaald.

De Tweede Kamer was bepaald niet enthousiast, al werden dan twee moties tegen het beleid van de minister verworpen. De partijgenoot van de minister, de afgevaardigde Schakel, zei terecht dat het ontslag de schijn wekt dat provo's, pacifisten en communisten hun eerste succes hebben geboekt. Dit alleen al had voor de minister de vraag moeten doen opkomen of dit ontslag op dit moment en op deze wijze wel een zaak van wijs beleid was. Er moet aan de hoofdcommissaris toch wel heel wat gemankeerd hebben buiten ongeschiktheid en onbekwaamheid om, wil het doen van de minister later nog gerechtvaardigd worden. De motivering van de heer Schakel om toch maar niet voor de motie van afkeuring te stemmen was bepaald heel naar. Hij was bang voor het effect van de tinnen soldaatjes: de één na de ander valt. En dat zou niet in proporties staan tot deze zaak. Ik vraag me af of de heer Schakel hetzelfde zou zeggen als hij zo ontslagen werd als burgemeester. Want de vraag of deze hoofdcommissaris terecht of ten onrechte ontslagen werd, is intussen nog maar niet beantwoord. De hartelijke instemming van de communisten met het beleid van de minister had de fractie nog wel aan het denken kunnen en moeten zetten. Als men op het effect van de tinnen soldaatjes wijst, laat men de vraag naar het recht onbeantwoord. En dat moet voor een christelijke partij toch een onverdraaglijke zaak zijn. Je kunt niet één man opofferen ter wille van een groter geheel.

Tot nu toe is de enige die vrijwel onge-

tinus Lydius en Sybrandus Lubbertus, beiden hoogleraren aan de hogeschool van Franeker. De stadhouder opende de samenkomst met een rede. De rede van de stadhouder werd aangevuld met een rede van het statenlid Van Amsweer. In die rede stelde het statenlid Van Amsweer voor om tot voorzitter te kiezen niet een van de samengeroepen predikanten uit Stad en Ommelanden maar iemand van buiten de provincie, uit Friesland, de hoogleraar Lydius. Van Amsweer zei dat hij het voorstel deed mede uit naam van zijn medeafgevaardigden van de Staten. De broeders kozen tot voorzitter niet iemand uit hun midden maar die vreemde uit Friesland, die op een synode van Groningen niets te maken had. Hoe is het met de verkiezing van die vreemde tot voorzitter gegaan? Is het zó gegaan dat Van Amsweer gevraagd heeft: „Niemand van de broeders ertegen dat broeder Lydius voorzitter wordt?” daarna even heeft rondgezien en terwijl de broeders nog op elkander zagen wie het eerst spreken zou, al gezegd heeft: „Dan is broeder Lydius tot voorzitter gekozen”. Zo kan het gegaan zijn en als het zo gegaan is kan ik begrijpen dat men op geheimhouding stond.

Deze z.g. synode oefende tucht. Twee predikanten werden afgezet, negen predikanten werden voor korter of langer tijd geschorst, sommigen van hen met verlies van salaris gedurende de tijd van hun schorsing. Alle negen moesten een stuk ondertekenen waarin zij beloofden dat zij zich niet weer schuldig zouden maken aan de zonden waarom ze waren geschorst. Aan wie moesten ze dat beloven? Aan „S. gräffliche Gn. ende den E. E. Gedeputerden der Stadt ende Ommelanden van Gröningen”. Het stuk kwam in bewaring „ijn dem collegio bij den h. Gedep. Staten van Stadt end Ommelanden”, niet bij de kerken.

En nu rijzen de vragen:

Wie hebben daar de tucht geoefend, de opzieners der gemeente of de stadhouder met de gedeputerden die aan de stadhouder ondergeschikt waren?

Was deze oefening van de tucht wettig en was ze rechtvaardig?

Ik kan begrijpen dat men op geheimhouding gesteld was: de tucht was geoefend, achterna geen getwist over de wettigheid van de tucht en over het rechtvaardige ervan.

Het scherpste besluit met betrekking tot geheimhouding is het bovengenoemde besluit van de synode van Sneek 1587. Ook op deze synode werd een tuchtgeval behandeld maar met betrekking tot dit tuchtgeval was de synode helemaal niet geheim want in de acta worden de zonden van het voorwerp der tucht breedvoerig aangegeven, heel anders dan in de acta van Groningen 1596, waaruit men maar een vage indruk van de misstappen kan krijgen. In Sneek betrof het de predikant Suffridus Paulus, die van 1566-1582 Rooms priester was geweest en daarna predikant op meer dan één Fries dorp. Aan Suffridus werd te laste gelegd dat hij op alle plaatsen waar hij was geweest grote ontstichting had gebracht. Daarvan had hij al eens openbare belijdenis van schuld afgelegd in de kerk van Sneek. Bij die gelegenheid had hij beloften gedaan, zowel op schrift als mondeling. Nu werd hem te laste gelegd dat zijn openbare belijdenis niet oprecht geweest was en hij zijn beloften niet had gehouden. Daarop verklaarde Suffridus dat hij zowel tot het geven van de beloften als tot het doen van openbare belijdenis van schuld gedwongen was geweest en dus het een zo min als het ander waarde had en hij ook nooit van plan was geweest zich aan zijn beloften te houden. Verder werd hem te laste gelegd dat het hem gelukt was zich door de kerken meer te laten uitbetalen dan waarop hij recht had, dus een soort oplichting. Dit gaf Suffridus toe maar hij verdedigde zich hiermee dat hij toen hij nog Rooms priester was voor zijn diensten slecht was betaald en hij nu op deze manier iets van het achterstallige binnen kon krijgen.

De synode zette Suffridus af omdat hij een bespotter van de kerkelijke orde en een openbare onboetvaardige huichelaar was.

Blijkens de acta was de synode met deze zaak niet geheim. Waarom niet? 't Kan zijn om Suffridus en zijn mogelijke aanhang voor 't vervolg geen kans te geven, en ook om de synode te vrijwaren tegen kwaadsprekerij.

Maar wat heeft deze zelfde synode dan gedreven om zo'n scherp besluit als bovengenoemd te nemen om geheimhouding te verzekeren?

Er was een andere zaak. De synode begaf zich op het pad der internaionale staatkunde en

wie daar wat bereiken wil moet geheimen kunnen bewaren. Leycester was in het land. De predikanten waren erg op de hand van L-ycester, de heren Staten niet. De classis Dokkum had een besluit genomen om een rekest in te dienen bij koningin Elisabeth van Engeland om haar te vragen om zich over de kerken in Nederland te ontfermen en om hare Majesteit de regering aan te bieden. Iemand had dat aan graaf Willem Lodewijk overgebriefd. De stadhouder was al evenmin op de hand van Leycester als de heren Staten en Willem Lodewijk had blijkbaar nog al harde woorden gesproken over het doen van de broeders in de classis Dokkum want ter synode wordt gesproken van „siner Genaden onrechtferdige beschuldige, over die classis gedaen”. De synode besluit een verdedigingsgeschrift op te stellen tot zuivering van de classis en dat geschrift de stadhouder te zenden. Men geeft ter synode toe dat de classis Dokkum te ver gegaan is met het aanbieden van de regering aan de koningin van Engeland maar dat de classis voor het overige „gantz niet gesondigt maer recht unde christlick gedaen” had. Ook besloot de synode er bij de stadhouder op aan te dringen te zeggen wie de beschuldiger was. De broeders wilden weten wie het geheim had geopenbaard. En voorts besloot de synode de classis Dokkum op het pad der staatkunde te volgen en Balthazar Arnhemius, een van de predikanten, te zenden naar Utrecht naar de legaat van koningin Elisabeth. Maar eerst namen de broeders het besluit om streng op te treden tegen ieder die het geheim van de vergadering uitbracht. De broeders hadden beter gedaan met zich te houden aan de regel dat op kerkelijke vergaderingen alleen kerkelijke zaken zullen worden behandeld en dat op kerkelijke wijze. En wat zou er dan te verbergen zijn geweest?

Die regel kende men toen wel, maar men deed er niet naar. Indien men al gereformeerd was in de leer, in de praktijk was men verre van gereformeerd. In onze dagen houden kerkelijke vergaderingen zich ook niet aan de regel dat ze alleen kerkelijke zaken hebben te behandelen. Waar bemoeit in onze dagen de synode van de Ned. Herv. Kerk zich al niet mee? En de synode van de niet-vrijgemaakte kerken? En hoeveel punten die er niet horen zijn er op de agenda van de synoden van onze kerken? Niet alle dingen waar de kerken belang bij hebben zijn kerkelijke zaken. De kerken hebben belang bij een goede landsregering maar regeringszaken zijn geen kerkelijke zaken. De kerken hebben belang bij goed onderwijs, maar het onderwijs is geen kerkelijke zaak. Hoe meer zaken op het agendum van een kerkelijke vergadering die daar niet horen, hoe groter haar behoefte aan geheimhouding. Ik weet niet wat het besluit van de synode van Sneek 1587 heeft uitgewerkt en hoeveel predikanten daarna voor drie maanden zijn geschorst met verlies van tractement wegens het openbaren van de geheimen van de synode. Ik denk dat het besluit weinig uitgewerkt heeft. Een vergadering van twintig, dertig man kan zo'n besluit wel nemen maar wie zal er de hand aan houden? En wie zou de last kunnen dragen om met niemand over het verhandelde te mogen spreken? Dat begreep de synode van Zuid-Holland 1600 die zei dat als er uit de vergadering gepraat werd men nog onderscheid moest maken met wie men erover had gepraat en met welk doel men dat had gedaan. In een kerkelijke vergadering van twintig, dertig man is maar een heel enkele geboren diplomaat die zwijgen kan. Zo'n vergadering kan de deuren wel sluiten en in comité gaan, wat in comité verhandeld wordt is gauw genoeg bekend. En ik twijfel eraan of geboren diplomaten wel de meest geschikte broeders zijn om kerkelijke zaken kerkelijk te behandelen.

Op kerkelijke vergaderingen behoren alleen kerkelijke zaken te worden behandeld en wat geheims is daarbij? Wat zijn kerkelijke zaken? Kerkelijke zaken zijn zaken van de kerken, zaken van gelovigen die Christus volgen en in de wereld de goede strijd strijden. Het verwijt van individualisme neem ik op de koop toe als ik zeg dat de zaken der kerken de zaken van de leden der kerken zijn. De broeders ter synode moeten niet vergeten dat ze ter synode niet hun eigen zaken behandelen maar de zaken van anderen, van de broeders en zusters in den lande. De broeders ter synode moeten niet denken dat zij een regering zijn over de broeders en zusters in den lande, allermint een regering over onmondigen. Wat hebben ze dan geheim te houden voor die broeders en zusters wier zaken behandeld worden? De synode van

Sneek-Utrecht verklaarde bij rondschrijven aan de kerkeraden van december 1942 dat een kerkeraad geen enkel gebruik mocht maken van wat hij aan de weet was gekomen door een ander middel dan een publicatie van de synode zelf. Geen enkel gebruik! Ook niet ter bescherming van de gemeente waarover de Here aan de opzieners het opzicht had gegeven? Ook niet tot afweer van de aanvallen van de kant van de synode op hun ambt? Ook niet ter bescherming en verdediging van hun predikant tegen zulke aanvallen? 't Zou wat moois zijn!

De synoden vergaderen met gesloten deuren wanneer het hun goed dunkt. Ze maken van hun handelingen en besluiten bekend wat hun goed dunkt. Wat hebben zij op het agendum staan dat geheim moet blijven? Soms ook zaken van staatkunde, door de deputaten voor correspondentie met de hoge overheid erop gebracht? De synoden van onze kerken van de laatste jaren hebben er wat op gevonden om klaar te komen met die zaken die ze geheim willen houden en die ze ook toch niet helemaal kunnen verbergen. Die zaken komen in de geheime acta. Geheime acta zijn wat nieuws in de kerken, een vinding van de laatste tijd. Die geheime acta worden aan de kerkeraden toegezonden, vaak pas vele maanden na het sluiten van de synode. De kerkeraden mogen er kennis van nemen maar moeten er over zwijgen. De synode, de commissie door de kerken benoemd, legt hen die de commissie benoemd hebben het zwijgen op. Dat is de omgekeerde wereld.

Op het agendum van een kerkeraad kan wel eens iets voorkomen dat niet, als althans direct niet, bekend moet worden; indien synoden zich houden aan de zaken voor de synoden komen zulke zaken op het agendum van een synode niet voor.

Tuchtzaken moeten zo stil mogelijk worden behandeld. De tucht moet worden geoefend door de opzieners der gemeente en door niemand anders. Van het begin der reformatie af hebben meerdere vergaderingen de tucht aan zich willen trekken en de opzieners het werk uit de hand willen nemen. Wees voorzichtig met het benoemen van commissies want al is men in de leer ook gereformeerd, in de praktijk is men vaak lang niet gereformeerd. Wanneer op een meerdere vergadering een tuchtzaak ter sprake komt is dat alleen naar aanleiding van een klacht naar art. 31 van de kerkenordening en zulk een klacht komt niet tot aan de generale synode toe, de zaak is reeds eerder afgehandeld, indien we tenminste gereformeerd zijn.

Waarom wordt een tuchtzaak behandeld achter gesloten deuren?

Dat doet men om de broeder of zuster die voorwerp van de tucht is te sparen. Dat doet men niet om hen veilig te stellen die de tucht oefenen, niet om de fouten die zij daar mogelijk bij maken bedekt te houden. Zouden hun fouten daarbij bedekt gehouden moeten worden ten koste van de broeder of zuster van wie de zaak behandeld wordt? Dan zouden we in de leer kunnen gaan bij de rechters van deze wereld die het licht niet schuwen en de overtreders in het openbaar berechten.

En indien de broeder of de zuster van wie de tuchtzaak behandeld wordt zelf vraagt om openbare behandeling ervan?

Zet dan de deuren wagenwijd open! En ik zou menen dat elke vergadering die zo'n tuchtzaak moet behandelen van harte blij zou zijn met zulk een verzoek en daar grif aan zou voldoen om alle wantrouwen en achterdocht te voorkomen. Weigert een vergadering openbaarheid als de persoon van wie de zaak in behandeling is zelf om openbaarheid vraagt, dan laadt die vergadering de verdenking op zich dat wat zij doet het licht niet kan verdragen. In een vergadering die onder zulke verdenking staat heeft niemand vertrouwen.

K. Doornbos.

Door onvoorziene omstandigheden moet het vervolgartikel over "Gij zijt niet gekomen tot de tastelijke berg" blijven overstaan tot het volgend nummer.

PERSSCHOUW

Weggezonden

Zoals ook onze lezers vernomen hebben zijn door de particuliere synode van het Zuiden de afgevaardigden van de classis Noord-Brabant en Limburg naar deze synode weggezonden.

Ds Van den Brink van Eindhoven schreef daarover in het Kontaktblad het volgende:

Het zal langzamerhand algemeen bekend zijn, dat de deputatie van onze classis van de P.S. is weggezonden. De deputatie van de voorlopige classis gevormd door de kerken van Den Bosch en Breda-B (Tilburg deed nog niet mee) werd aanvaard. De P.S. sprak uit alleen te kunnen aanvaarden de afvaardiging „die metterdaad toont te handhaven de band aan de belijdenis als in alle artikelen en stukken der leer in alles overeenkomend met Gods Woord”. Praktisch en zakelijk komt dat hier op neer, dat de P.S. alleen die afvaardiging kan aanvaarden, die uitsprekt, dat Breda-Smouter het verband met de Geref. Kerken in Nederland heeft verlaten. Alleen op deze wijze, aldus mag men het P.S.-besluit parafaseren, kan men tonen, dat men „metterdaad” gereformeerd te zijn.

Wie Breda-Smouter ondanks alle mogelijke bezwaren blijft erkennen als zusterkerk, verbonden in één liefde tot de éne Heer Jezus Christus, die is niet gereformeerd meer. Dat is het onontwikkeld dilemma, dat de P.S. heeft opgesteld, en dat ze tot uitgangspunt maakt van al haar handelen.

Ik kan op deze zaak momenteel niet uitvoerig ingaan.

Ik publiceer hier echter de toespraak, die ik aan het begin van de vergadering van de P.S. heb gehouden. Daarna trek ik heel summier nog een enkele konklusie.

Hier volgt, wat ik op deze vergadering sprak:

Geachte voorzitter,

Als ik hier een woord spreek ten gunste van onze afvaardiging en onze classis, dan zit daarbij niet de bedoeling voor de andere brs. uit Brabant te weren. Ik zou het toejuichen als de P.S. in de gebrokenheid van onze classisale situatie beide deputaties kon aanvaarden, in afwachting van een nader gesprek in aanwezigheid van een hopelijk door de e.k. G.S. te benoemen commissie van bijstand. In de daardoor geschapen interimstijd zouden beide deputaties uit Brabant moeten afzien van de medebeslissingsrecht.

Wat is hier zeggen ga, blijft voor mijn rekening. Er heeft dienaangaande geen enkel overleg tussen ons plaats gevonden. Het heeft ook een zuiver defensief karakter. Ik laat daarom opzettelijk verschillende punten weg.

Zoals u bekend is ligt het breukpunt in onze classis in het besluit van 16 december 1965, gehandhaafd op 10 febr. 1966 om het P.S.-besluit van 8 sept. 1965 t.a.v. de erkenning van de kerkeraad van de brs. Slingerland en Vonkeman niet voor vast en bondig te houden, maar daartegen in beroep te gaan bij de e.k. Gen. Synode. De classis greep hierin naar haar recht, geschonken in art. 31 K.O. Eén van uw deputaten ad art. 49 K.O., ds. J. Keizer, was van oordeel, dat het gebruik-maken van zijn recht een classis niet onwettig maken kan. Dit is volkomen juist.

Als wij menen, dat een P.S. ons dwingt tot een zondige handeling, behoeven wij ons geweten niet te laten knechten. Wij mogen dan binnen het verband der kerken in beroep gaan en niemand kan ons dwingen om zonder enig tegenspreken te bukken. Dat zou je reinste tyrannie betekenen.

Onwettig was ons besluit geweest, als wij de beslissing van de P.S. eenvoudig naast ons neer hadden gelegd. Door in beroep te gaan, hielden wij echter duidelijk alle kerken, ook die in het zuiden, vast.

Natuurlijk heb ik er oog voor, dat de classisale beslissing voor de broeders van Den Bosch en Tilburg zondig kon zijn. Ook zij hadden dan de mogelijkheid en het recht om zich geheel vrij te maken van dit besluit en in beroep te gaan bij de G.S. Met een beroep op art. 31 zouden de broeders in geweten vrij geweest zijn van ons besluit en ze zouden ons tegelijk hebben vastgehouden. Ze zouden vrij geweest zijn om alle contact te oefenen met de brs. van Breda-B en ze zouden tegelijkertijd ons niet hebben losgelaten. Onzerzijds werd op de vergadering van 16 dec. 1965 a priori uitgesproken, dat - wanneer de classis onverhoopt Breda-Smouter zou laten vallen - wij ter classis loyaal zouden meewerken, en de broeders Slingerland c.s. zouden ontvangen, onder beding van vrijmaking van dit besluit en een beroep op de G.S. De broeders van Den Bosch en Tilburg zijn echter de weg van art. 31 K.O. niet gegaan. Ze zijn buiten de classis getreden en zonden nu zelf een deputatie.

Het is duidelijk, dat naar hun mening ons besluit om de beslissing van de P.S.-65 niet te ratificeren de basis van kerkelijk samenleven heeft weggeslagen.

Ik vraag: was het P.S.-besluit van 1965 dan zó verstrekkend van aard, dat elk verzet tegen dit besluit als zodanig een classis ongerefor-

meerd maken zou? Ik betwijfel dat. Ik noem een enkel punt.

a. Zoals u weet was voor de cl. NBL van 7 juli 1965 de centrale confessionele vraag, die naar de merktekenen van de ware kerk. De classis vroeg zich niet in de eerste plaats af, of er in Breda soms schadelijke wegen waren (al viel ook dit onder beoordeling), maar of deze kerk, ondanks alle mogelijke feiten, nog kerk van de Here Jezus Christus genoemd kon worden. De classis kwam vanuit dit voluit confessionele uitgangspunt tot de konklusie dat de merktekenen van de ware kerk, in casu het eerste, dat van de reine predikatie van het evangelie, aanwezig waren. Vandaaruit oordeelde de classis de afscheiding van de brs. Vonkeman c.s. en hun konklusie, dat hun medebroeders het verband van de Geref. kerken verlaten hadden, onjuist.

Nu heeft de P.S. van vorig jaar heel deze zaak grandioos genegeerd. Met geen woord is de P.S. op deze zaak ingegaan, hoewel die voor de classis confessioneel uitgangspunt was.

Nu is mijn vraag: zou een classis tegen deze negatie niet ernstig mogen protesteren en daartegen niet in de weg van appèl in beroep mogen gaan bij de meerdere vergaderingen, **dan alleen op straffe van niet meer gereformeerd te worden geacht?**

b. Ik noem een tweede punt.

De classis van 7 juli 1965 releveerde heel de kwestie van de ondertekeningsformulieren te Breda en toonde aan, dat achter de weigering van Breda-Smouter om zonder meer te erkennen dat de drie Form. in alles overeenkomstig Gods Woord waren, verzet school tegen, door de broeders aanwezig geacht confessionalisme, speciaal tegen de eis van een verbale binding. Naar het oordeel van de classis werd de weigering van de broeders Smouter c.s. door dit verzet bepaald.

Ook deze zaak, die door de classis uitvoerig getraakteerd werd, is door de P.S. doodgezwegen. De P.S. konkludeerde zonder meer tot de weigering om zich langer aan te stellen als Geref. kerk.

Nu is mijn vraag deze: Zou een classis zich voor wat ze ziet als een vertekening van de situatie niet mogen beroepen op de meerdere vergaderingen, **dan alleen op straffe van zonder meer uit het kerkverband uitgevallen te zijn?** Het moge voor u vaststaan, dat wanneer de broeders uit Den Bosch en de P.S. 65 zeggen: Breda-Smouter blijft zonder meer weigeren te erkennen dat de belijdenisgeschriften onzer kerken in alles met Gods Woord overeenstemmen, terwijl ze evenmin beloven niets daartegen te zullen leren... dit naar ons oordeel neerkomt op negatie van essentiële feiten en vertekening van de werkelijke situatie. En zouden we ons deswege niet mogen beroepen op een G.S., dan alleen op straffe van geen wettige Geref. classis meer te zijn!

Naar mijn mening moet uw vergadering wel voorzichtig zijn. Dat men het houdt bij de besluiten van de P.S.-65 zal bij mij geen verzet ontmoeten, als zodanig. Maar als u zoudt bewerpen, dat de besluiten van '65 van die aard zijn, dat zelfs geen beroep daartegen mag worden geduld **op straffe van buiten het kerkverband te staan, dan vrees ik (om het zachtjes te zeggen) dat u niet verstandig zoudt doen.**

c. Ik mag nog een argument aanvoeren om u te manen tot voorzichtigheid.

Het beleid van de classis NBL is nl. te karakteriseren als voluit gereformeerd.

Ik herinner u aan het feit, dat de classis nu tot drie maal toe (t.w. in de besluiten van 7 juli 1965, 8 sept. 1965 en 23 april 1966) de opvattingen van ds. B. Telder afwees. De classis deed dat weliswaar laat, maar overigens duidelijk. De classis wees het ondertekeningsformulier van 1957 af en riep de kerkeraad-Smouter op een voluit Geref. ondertekeningsformulier te creëren. Het spijt me gedacht, dat de broeders zover nog niet kwamen, al moet ik erkennen, dat de argumenten, die ze daarvoor aanvoeren niet zonder gewicht zijn.

Voorts was de classis van oordeel, dat Breda niet slechts afweek van de termen van Zondag 22, maar van de zakelijke inhoud ervan. Wat dit betreft heeft de classis het genoeg mogen smaken, te zien, dat Breda deze stand van zaken heeft erkend en op instigatie van de classis besloten heeft met zijn bezwaren de kerkelijke weg te gaan.

De classis sprak tenslotte uit, dat het goed ware geweest als ds. Telder zich gehouden had aan zijn ondertekeningsformulier, terwijl een woord van excuus op zijn plaats ware geweest. Op al deze punten (en er zouden er meer te noemen zijn) is de classis zeer duidelijk gereformeerd geweest.

De classis paarde aan deze kloekheid echter matigheid en weigerde aan haar vermaan dat ultimatieve karakter te geven, dat de P.S. daaraan meermalen gaf. De classis weigerde om over te gaan tot de vlotte konklusie, dat Breda-Smouter het verband van de Geref. kerken in Nederland had verbroken.

Waar leert de Schrift ons ooit om op deze wijze op te treden tegen een zusterkerk?

De classis bleef de kerk van Breda erkennen als lichaam van Christus, en kudde Gods en ze wilde elk vermaan slechts doen uitgaan op deze basis en onder deze klem.

De classis rekende er ten volle mee, dat een kerk van Jezus Christus dwalen kan en toch nog blijven kerk van het verbond, huis Gods.

Alles wat u onze classis nu verwijten kunt, is die andere bejegening. Wanneer u onverhoopt zou uitspreken, dat onze classis niet wettig is, **laat u een gereformeerde classis vallen.**

Ik houd het er voorshands op, dat noch u, en zeker niet de gereformeerde kerken in Nederland de moed zullen hebben afscheid te geven aan kerken, die hun beleid laten bepalen door gereformeerde kloekheid en christelijke matigheid.

d. Tenslotte nog één argument. Als u vandaag beslissingen zoudt nemen terzake van onze houding t.o.v. een P.S.-besluit van vorig jaar, dan zoudt u de schijn wekken, rechter te willen zijn in eigen zaak. Ik mag u vragen, broeders, zulks niet te doen. Mogelijk kunt u laten vinden voor de voorslag, die ik u in het begin deed. Aanvaardt u beide deputaties in Brabant en wilt u uw medewerking verlenen aan een verzoek om een door de G.S. te benoemen commissie van bijstand. Laat beide deputaties in het interim afzien van medebeslissingsrecht.

Ik dank u.

Konklusies

1. Ds P.S. voelde er (blijkbaar) niets voor, beide deputaties ad interim te aanvaarden. Ik heb van mijn voorslag een officieel voorstel gemaakt. Niemand heeft er ook maar met één woord op gereageerd.
2. De P.S. is toch rechter geworden in eigen zaak. Het waren dezelfde mensen van vorige jaren, die bijna uitsluitend het woord voerden en de gang van zaken bepaalden.
3. Het P.S.-besluit is innerlijk tegenstrijdig. Het zegt:
 - a. als u tegen het besluit van '65 in beroep gaat bent u niet gereformeerd meer.
 - b. u kunt tegen dit besluit in beroep gaan bij de e.k. G.S.
 Eén van ons noemde dit: het dieptepunt!
4. De e.k. Generale Synode zal mogelijk een synode ad hoc zijn. Maar het is wel duidelijk, dat deze vergadering reeds bij de konstituering van de vergadering te maken krijgt met onze zaak. Moge deze vergadering dan oog hebben voor de gewetensnood, waarin we zijn gebracht. Moge deze vergadering ons ook onze eer terug geven, gereformeerd te willen zijn en het ook met de daad te tonen.

Ik moge aan dit zeer belangrijke stuk van ds. v. d. Brink enkele opmerkingen toevoegen.

1. Wat in het Zuiden is geschied is van grote betekenis. Doordat de particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg. Zeeland de afvaardiging van deze classis niet heeft willen ontvangen, maar ze heeft weggezonden, heeft ze in feite de gemeenschap met de in die classis vertegenwoordigde kerken verbroken, ze uit de gemeenschap der kerken uitgestoten.

Wie iets van de vrijmaking afweet herinnert zich dat zoiets ook in de jaren veertig is geschied. Toen werd de kerk van Bergschenhoek uit het kerkverband gezet. De synode die dat presteerde schaamde zich evenwel blijkbaar voor deze diep ingrijpende daad. Men vindt er ten minste niets over vermeld in de acta van deze synode. Wat toen geschied is, was evenwel van veel minder importantie dan wat zich nu in het Zuiden afspeelde. Want daar is nu een gehele **groep van kerken** uit het kerkverband gestoten.

2. We moeten ons, om deze zeer ernstige zaak op de juiste wijze te waarderen, goed realiseren **op grond van welke wandaad** de genoemde kerken uit het verband van onze kerken werden gestoten.

Zoals men uit de toespraak van ds. v. d. Brink kan lezen weigerde de kerkeraad van de kerk van Breda (ds. Smouter) de ondertekening van de belijdenis door de ouderlingen en diakenen te doen geschieden met behulp van een formulier waarin werd uitgesproken dat de ondertekenaars die belijdenis aanvaardden als „in alle artikelen en stukken der leer in alles met Gods Woord overeenkomende”. De kerkeraad van Breda wilde de ouderlingen en diakenen de belijdenis laten ondertekenen zonder enig formulier-van-ondertekening, maar ook **zonder enig voorbehoud.**

Voorts ging de kerkeraad accoord met de opvatting van ds. Telder inzake de situatie der gestorven gelovigen tijdens de zogenaamde tussentoestand — dat wil zeggen: in de tijd tussen de dood en de jongste dag. In ieder geval achtte ze deze opvatting niet in strijd met de confessie.

Ten aanzien van deze handelingen van de kerkeraad van de kerk van Breda (ds. Smouter) sprak de classis het volgende uit:

a. Kerk van Breda — u moet een goede ondertekening van de belijdenis van de ouderlingen en diakenen vragen ((Ds. Smouter heeft, zoals vanzelf spreekt, het officiële ondertekeningsformulier voor de predikanten onderte-

kend waarin de genoemde zinsnee wel voorkomt).

b. Kerk van Breda — de genoemde opvatting inzake de toestand der gelovigen in de tussentoeestand wijkt af van de zakelijke inhoud van wat in Zondag 22 daaromtrent wordt beleden. U moet, wat u daarover uitsprak, herroepen of u daaromtrent met een gravamen wenden tot de meerdere vergaderingen.

c. Het zou goed geweest zijn als ds. Telder zich gehouden had aan het ondertekeningsformulier, terwijl een woord van excuus van hem over wat hij deed op zijn plaats zou zijn geweest.

3. In verband met wat de classis zo uitsprak deed de kerkeraad van Breda het volgende:

a. Hij kwam er nog niet toe een ondertekeningsformulier op te stellen.

b. Hij erkende wel dat de door de classis afgewezen opvatting omtrent de tussentoeestand inderdaad afwijkt van de zakelijke inhoud van Zondag 22 en beloofde met zijn bezwaren tegen Zondag 22 zich tot de meerdere kerkelijke vergaderingen te wenden.

4. Ieder die iets afweet van de gereformeerde kerkregering zal moeten erkennen dat de classis ten aanzien van de gerezen kwesties onberispelijk naar de regels van dat kerkrecht heeft gehandeld.

En ze bereikte door een broederlijke, kerkelijke behandeling daarvan reeds heel veel. De kerkeraad van deze kerk was eerst van oordeel dat ze in verband met Zondag 22 niet in conflict met de confessie kwam. Nu zegt hij: dat is toch wel het geval. En ik zal dienovereenkomstig handelen. Ik zal met mijn bezwaren de kerkelijke weg opgaan.

Voorts is het duidelijk dat de classis over de kwestie van de belijdenisondertekening nog verder zal spreken met Breda.

Wat kon de classis nog meer doen dan dit alles?

Natuurlijk — ze kon de „kerkelijke bijl” hanteren, zoals de synodaal gezinde classes dat in 1944/45 hebben gedaan. Zo in de trant van: **onmiddellijk doen wat wij besloten en anders — ER UIT!**

Maar gelukkig, dat deed de classis niet. Ze wilde niet hiërarchisch handelen. Daarvoor had zij er een te diep besef van hoe men in het huis Gods, Gods kerk moet verkeren. Zij had uit de Schrift goed verstaan dat, als er in de kerk een kwestie is welke niet het hart van het Evangelie raakt, er moet **gesproken, gesproken, gesproken**, worden met de in geding zijnde partij zolang deze op christelijke, kerkelijke wijze luisteren wil.

Inderdaad de classis heeft gehandeld zoals een waarlijk gereformeerde classis dat moet doen.

Zij heeft enerzijds in geen enkel opzicht met de waarheid en het recht gesold. En anderzijds de door Christus zo nadrukkelijk aan zijn kerk voorgeschreven lankmoedigheid en zachtmoedigheid betracht. Dat laatste kon en mocht en moest ze doen omdat ze in het eerste trouw was.

5. Wat deed nu de Particuliere Synode?

Besloot ze er bij de classis **op aan te dringen** met de kerk van Breda te blijven spreken opdat deze zich in alles zou voegen naar de bovengenoemde besluiten van de classis?

Nee, dat deed de synode niet.

Besloot ze de classis te **berispen** dat zij tegen de kerk van Breda niet krachtig genoeg was opgetreden en haar te zeggen dat ze dat alsnog diende te doen?

Nee, dat deed de synode niet.

Wat deze synode wel deed was uitspreken dat de classis de kerk van Breda uit de gemeenschap der kerken had moeten uitwerpen. En dat zij, omdat zij dat **niet** had gedaan, nu **zelf in haar geheel uit die gemeenschap werd uitgeworpen!**

Deze synode heeft het hardste, laatste, verschrikkelijkste besluit genomen dat zo'n kerkelijke vergadering nemen kan. Zij heeft in feite **een gehele groep van kerken GEEXCOMMUNICEERD!**

Inderdaad het is een zeer ernstige zaak.

Hierbij is immers niets minder dan het al of niet kerk-van-Christus-zijn in geding!

6. Om te verstaan waar we met deze zaak aan toe zijn is het nodig goed te weten waar het in de kwestie tussen de kerk van Breda (ds. Smouter) en de classis nu nog ten principale om gaat. Dat is, zoals we vernamen de **ondertekening** van de drie formulieren van enigheid en, in onlosmakelijk verband daarmee, de **binding** aan de kerkelijke confessie.

Men kan zich nu ten aanzien van deze kwestie op zuiver formeel standpunt stellen. En dan ligt de zaak zo:

De kerkerode bepaalt in art. 54 dat de ouderlingen en de diakenen de formulieren van enigheid moeten ondertekenen. Van een ondertekeningsformulier dat daarbij zou moeten gebruikt worden is in de kerkerode evenwel geen sprake. Zo'n formulier hebben de Geref. Kerken wél voor de ondertekening van de confessie door de predikanten, maar niet voor ouderlingen en dia-

kenen. In de kerk van Breda (ds. Smouter) moeten de ouderlingen en diakenen de drie formulieren van enigheid ondertekenen. Ze moeten dat bovendien, zoals uitdrukkelijk werd vastgesteld, doen „zonder enig voorbehoud”.

Wat die ondertekening betreft staat het met de kerk van Breda-ds. Smouter thans precies zo als in vele andere gereformeerde kerken. Want ook daarin geschiedt de ondertekening van de belijdenis door ouderlingen en diakenen ook — **zonder enig formulier** — door het plaatsen van hun handtekening onder de belijdenisschriften.

Voorts werden nòch tegen ds. Smouter, noch tegen de kerkeroadsleden ooit aanklachten van afwijking van enig punt der leer ingediend!

Wat wil men nu nog meer?

Inderdaad, zo kan men redeneren.

En deze redenering is zeer klemmend.

Er is geen speld tussen te krijgen.

En voor het geval dat men in Breda met kerkelijke querulanten zou te doen hebben zou men het bij deze constatering moeten laten en overgaan tot de orde van de dag.

7. Maar er is bij deze zaak, zoals we allen weten, meer aan de hand. En het zou struisvogel-politiek zijn te doen alsof dat niet het geval is. Daaraan is namelijk ook annex de vraag naar het **karakter** van de kerkelijke belijdenis en, in onlosmakelijk verband daarmee de aard van het **gezag** en de **bindende kracht** daarvan.

Ik wil daarover nu iets zeggen. En wel door erop te wijzen hoe de reformatoren en de kerken der reformatie daarover oordeelden.

Terecht is steeds opgemerkt, dat we óók wat deze kwestie betreft in de leer moeten gaan bij deze mannen en deze kerken. Zij immers hebben de belijdenisschriften der ge-re-formeerde kerken opgesteld. En uit hun woorden en daden mag en moet worden opgemaakt hoe het met de aard en het gezag van deze confessies staat.

De leer van de kerk was voor de reformatoren een zaak van grote betekenis.

De roomsen betoogden immers met alle kracht dat zij ketteren waren die van de oorspronkelijke, de oude leer der kerk afweken. Met argusogen letten de roomse theologen daarom op wat de reformatoren leerden. Het was hun er om te doen aan te tonen dat mannen als Luther, Zwingli en Calvijn van de oude onveranderlijke waarheid afweken.

Bovendien moesten de kerkhervormers zich ononderbroken distancieren van allerlei, speciaal doperse, sectariërs, wier dwaasheden en ketterijen door de roomsen op hún rekening werden geschoven.

En, om niet meer te noemen, het was de reformatoren er ook om te doen het opnieuw door hen van God ontvangen inzicht in het Evangelie op een zo duidelijke en concreet mogelijke manier alom bekend te maken.

Om al deze redenen waren de „reformatoerisch gezinden” er steeds op uit zorgvuldig te omschrijven wat zij uit de Schrift als Evangelie weer hadden leren verstaan en nu in de door hen geleide kerken predikten. Met andere woorden: zij stelden al heel gauw belijdenisschriften op. Zij deden dat, behalve om de genoemde redenen, ook om de eenheid van de her-vorm-de kerken te demonstren en te bevorderen.

8. Wat nu voor de reformatoren en de kerken der reformatie een belijdenis **betekende** treedt duidelijk aan het licht in een van hun oudste belijdenisschriften, namelijk de eerste zwitserse confessie die in 1536 te Bazel werd opgesteld en ook door Calvijn werd ondertekend.

Aan het slot van deze confessie komt een opmerkelijke verklaring voor. Daarin wordt namelijk het volgende uitgesproken:

Deze artikelen zijn door ons, dienaren des Woords, niet opgesteld in de mening dat wij juist dit aan alle kerken willen opdringen en en hun hiermee willen voorschrijven. Of dat wij iemand aan **woorden** zouden willen binden, en dwingen op een bijzondere manier te spreken, die voor de kerken niet nuttig en onverstaanbaar zou zijn. Nee, wij hebben ze opgesteld omdat wij nu op deze wijze ons geloof en ons inzicht in de ware christelijke religie hebben willen uitspreken, belijden en ten opzichte van elkaar verklaren.

Voorts belijden wij vóór alle dingen dat alleen de Heilige Schrift het algemene en onbedriegelijke richtsnoer is in de zaken van het geloof, om naar recht en waarheid te oordelen en te handelen.

Daarom kunnen wij het ook goed hebben als iemand zich van andere, schriftuurlijke woorden bedient dan wij hier gebruikt hebben, en op een blijder, begrijpelijker en voor de kerken nuttiger wijze hiervan kan spreken of schrijven.

Alleen — hij zij met ons één wat betreft **de substantie der religie** overeenkomstig de Heilige Schrift. Daarmee zullen wij tevreden zijn. ¹⁾

In deze confessionele uitspraak wordt op bondige en duidelijke wijze de betekenis van een confessie zoals de reformatoren die voorstonden omschreven. Ze komt kort samengevat hierop neer:

a. Voor ons is de Heilige Schrift het enige, onbedriegelijke en voor alle kerken geldende

richtsnoer in de zaken des geloofs.

b. In de belijdenis spreken wij uit wat wij uit de Heilige Schrift als de ware religie hebben leren verstaan en geloven.

c. Wij doen dit evenwel alleen voor ons en onze kerken. Andere kerken mogen dat anders en, zo mogelijk, beter doen.

d. Het gaat ons in de belijdenis niet om de woorden, de uitdrukkingen waarmee wij de waarheid der Schrift omschrijven, maar alleen om de „zaak”, „substantie der religie”.

e. De eenstemmigheid in deze substantie der religie — en die alléén — bepaalt de eenheid des geloofs.

9. Zoals we reeds zeiden behoorde Calvijn tot hen die deze eerste zwitserse confessie ondertekenden.

Reeds spoedig nadat hij dat had gedaan heeft Calvijn laten zien dat hij ernst maakte met wat in de boven geciteerde uitspraak over een kerkelijke confessie door hem werd beleden.

Wat toch was het geval?

In Lausanne was in die dagen een predikant van wie een grote roep uitging en die ook zichzelf als iets heel bijzonders beschouwde. Hij heette Petrus Caroli. De man zou na verloop van tijd openbaar worden als een dubieuze, labiele figuur, die het wezenlijke van de reformatie nooit had verstaan, en na een paar keer van kerk te zijn verwisseld, ten slotte definitief rooms werd. In zijn hart was hij dat trouwens altijd gebleven.

Deze Caroli begon in het laatst van 1536 te preken dat men voor de doden moest bidden. Zijn collega, Viret, een vriend van Calvijn, later diens collega in Genève, bestreed Caroli. Deze deed toen wat men in dergelijke omstandigheden sujetten van zijn slag meer ziet doen: hij ging ten opzichte van zijn beschuldigers over tot een offensief. Hij kaatste de bal terug.

Het mikpunt van zijn aanval werden Farel en Calvijn. De laatste was pas enkele maanden in Genève. Hij was toen Caroli met zijn aanval begon een jonge man van zeven en twintig jaar. Calvijn had kort te voren in Genève een catechismus uitgegeven (zijn eerste). Daarin gebruikte hij in wat hij over God en Christus schreef niet de woorden „triniteit”, „wezen” (substantie) en „persoon”. En op grond daarvan beschuldigde Caroli nu Calvijn van arianisme.

Deze aanklacht was voor Calvijn een pijnlijke geschiedenis. Hij was jong, onbekend, bovendien een vreemdeling. En zoals we reeds vernamen: de reformatoerisch-gezinden waren in verband met hun zware strijd met Rome hypergevoelig op het punt van de leer. Was die jonge fransman uit Genève een ketter? Moest die baardeloze knaap de kerk in verwarring en opspraak brengen?

De meest-invloedrijke predikant van Bern, Megander, schreef aan de opvolger van Zwingli, Bullinger: Zie welk een last die onrustige Fransen ons zullen bezorgen. Een vooraanstaande predikant uit Bazel, Myconius, vroeg Bullinger krachtig in te grijpen. Hij verdacht Farel en Calvijn serieus van arianisme. Hij schreef zelfs dat hij vernomen had dat Calvijn en Farel de verschrikkelijke ketterij van Servet aanhingen!

Als een snel werkend vergif drong het wantrouwen jegens Farel en Calvijn door in alle reformatoerische kantons van Zwitserland.

In deze voor Calvijn zo moeilijke en gevaarlijke situatie stelden Caroli en zijn medestanders nu aan hem de eis dat hij de drie oecumenische geloofsbelijdenissen, speciaal de geloofsvorm van Athanasius, zou ondertekenen. Op deze wijze, maar ook alléén op deze wijze, zou hij zich van de blaam van ketterij kunnen zuiveren.

Wat deed nu Calvijn?

Het zou voor hem het makkelijkste en het veiligste zijn geweest aan deze eis gehoor te geven. Calvijn kon dit wat de „zaak” betreft zonder bezwaar doen. Hij wees de oud-kerkelijke symbolen naar hun zakelijke inhoud niet af. En in zijn Institutie, waarvan de eerste druk niet lang voor dit conflict was verschenen, had hij nota bene de woorden „triniteit”, „wezen” en „persoon” zelf zonder enig bezwaar gebruikt.

Ondanks dit alles en dwars tegen de adviezen van vooraanstaande reformatoerische theologen in weigert Calvijn nu toch per se aan de eis van Caroli c.s. te voldoen!

Zonder enige aarzeling zet hij zo zijn naam als orthodox theoloog en zijn positie als leraar en predikant van Genève op het spel.

Waarom Calvijn zo handelde?

Wel, hij beseftte diep dat het in deze kwestie ging om het ernst maken met een voluit, echt-reformatoerisch beginsel. Hij heeft precies en duidelijk geformuleerd waar het in deze strijd om ging. Ondanks het feit dat hij de inhoud van de oud-kerkelijke belijdenisschriften niet verwierp wilde hij ze niet ondertekenen, omdat Caroli en de zijnen het trouw zijn aan het Evangelie en aan de leer der kerk afhankelijk maakten van het instemmen met het aanvaarden van de **termen**, de **woorden** der confessie. Daardoor poneerde ze immers dat reeds wie die woorden niet als bindend aanvaardde een ketter was.

Calvijn sprak in dit verband zelfs van een **tyrannie**. Hij en de zijnen wilden door op de

Caroli geëiste hun instemming te betuigen met die belijdenisschriften niet de tyrannie approberen, dat wanneer er ten aanzien van de „zaak”, d.i. van de „substantie der leer” volkomen zekerheid bestaat, het geloof aan woorden of lettergrepen zou worden gebonden. ²⁾

Bijzonder duidelijk wordt Calvijns houding uit wat hij in de loop der discussie nog over de geloofsvorm van Athanasius opmerkte. Caroli wees er Calvijns namelijk op dat deze belijdenis begint met de woorden: Zo wie wil zalig zijn, dien is vóór alle ding nodig dat hij het algemeen geloof houde.

Daarop antwoordde Calvijns: **Juist dáárom** wil ik dit symbool niet ondertekenen! Mijn vrienden en ik hebben het geloof in één God bezworen en niet het geloof van deze Athanasius, wiens belijdenis een wettige kerk nooit had moeten goedkeuren. ³⁾

Wie de gang van zaken in het conflict Caroli-Calvijns overweegt beseft dat daarbij belangrijke dingen op het spel stonden.

Het ging daarbij immers om de vraag:

is een confessie een notariële acte een wet, een reglement, — of een levende belijdenis des geloofs;

moet daarom een belijdenis wettisch, juridisch gelezen en geïnterpreteerd worden — of kerkelijk en Geestelijk;

is een belijdenis een adaequate weergave van het Woord van God zodat zij in feite gelijk daaraan is — of is zij een menselijke en daarom beperkte en gebrekkige weergave daarvan;

hebben we in de belijdenis te doen met onveranderlijke, volstrekt gezag bezittende, kerkelijke leerstellingen — of is de belijdenis ondergeschikt en appellabel aan de Schrift;

kortom: het ging in deze strijd ten principale om **rooms-katholiek confessionalisme** — of **schriftuurlijke, reformatorische confessionali-teit**.

Met scherpe blik heeft Calvijns dit doorzien en hij heeft zonder compromis gekozen vóór de reformatie.

Calvijns toonde in het conflict met Caroli zijn reformatorische zelfstandigheid en onafhankelijkheid ten opzichte van iedere soort kerkelijke overlevering. In de „confessio” welke Calvijns en zijn collega's overlegden aan de synode die in zijn conflict met Caroli uitspraak moest doen verklaarde Calvijns: „Wij mogen God nergens elders zoeken dan in zijn Woord, niets over Hem denken dan met zijn Woord, niets over Hem zeggen dan door zijn Woord”. En: „een belijdenis der religie is niets anders dan een getuigenis van het geloof dat in ons leeft; opdat het zeker en zuiver zijn moet het uit de reine bron der Schrift worden geput”. ⁴⁾

Calvijns zag dat het in dit pijnlijke conflict ging om wat de inzet der reformatie was, namelijk **dat de kennis Gods, onder leiding des Geestes, uitsluitend verkregen wordt uit het Woord van God**. Juist dáárom heeft hij gevochten om de erkenning daarvan dat de Schrift oneindig ver boven de confessie zou staan;

dat het in de confessie gaat om de „zaak”, om de „substantie” van de „religie”, die daarom verpraevaleert boven de formulering;

en dat over het gelovig-zijn en het lid-der-kerk zijn uiteindelijk alleen beslist wordt door het al- of niet geloven in het Woord van God.

C. V.

¹⁾ Pestalozzi, **Bullinger**, S 186.

²⁾ O.C. VII, 318: Nobebant enim consensu suo approbare tyrannidem hanc, ut quum de re satis superque constaret, fides verbis aut syllabis esset alligata.

³⁾ Herminjard, **Correspondance** IV, p. 185: nos in Dei unius fidem jurasse respondit, non Athanasii, cujus symbolum nulla unquam legitima ecclesia approbasset.

⁴⁾ O.C., IX, 303: Deum nusquam quaeramus nisi in eius verbo, nihil de ipso cogitemus nisi cum eius verbo, de ipso verbum.... Religionis confessio nihil aliud est quam conceptae intus fidei testificatio, ut solida sit et sincera, ex puris scripturae fontibus petitam esse oportet.

De executie van Soumokil

De executie van dr Soumokil heeft in ons land gelukkig grote verontwaardiging en droefheid gewekt.

In „De Stem van Ambon” het orgaan van de Stichting „Door de Eeuwen Trouw” van juni schreef Mr P. Stoffels een voornaam artikel over de vraag of de executie van Soumokil rechtvaardig was.

We geven het hier graag door.

De Stem van Ambon heeft mij gevraagd om een beschouwing over de juridische aspecten van de executie van Soumokil.

De jurist Hugo de Groot schrijft in het werk, waaraan hij zijn onsterfelijke wereldroem dankt, zijn in het latijn geschreven oorlogs- en vredesrecht, wanneer hij het heeft over de rechten van de overwinnaar in een rechtvaardige oorlog:

„overigens moet men wel weten, dat de regel van de naastenliefde groter gelding heeft dan de rechtsregel”.

De regels van het recht hebben slechts een betrekkelijke waarde; zij zijn gegeven om orde en regelmaat te scheppen in de bepaalde maatschappelijke verhoudingen, maar 'n groot deel van de verhouding tot de medemens en de verhouding van het individu tot de gemeenschap regelt het recht niet. Juist voor de beantwoording van de belangrijkste vragen schiet het recht tekort.

Wanneer ik denk aan de dood van Soumokil steekt het feit dat een mens die in eerlijke overtuiging strijdt voor een ideaal zonder noodzaak, gedood wordt omdat hij voor dat ideaal gestreden heeft, voor mij boven alles uit.

Wanneer zoiets recht is, is dat recht onrecht, en daaruit blijkt al dat men de vraag of executie van Soumokil rechtmatig was niet kan beantwoorden zonder overschatting van de waarde van het recht.

Immers gesteld al dat de uitroeping van de R. M.S. onrechtmatig zou zijn, hetgeen de Indonesische regering meent, en gesteld, dat Soumokil zich schuldig gemaakt zou hebben aan opstand en verzet en de doodstraf daarop naar Indonesisch recht kan worden uitgesproken — hetgeen de Indonesische rechter gemeend heeft — dan nog mogen we bedroefd en verontwaardigd zijn over deze executie.

Over de vraag of Soumokil de leider was van een zelfstandige staat die door Indonesië wordt beoorloogd, dan wel of hij de leider was van een opstandige beweging, die de wapens tegen het wettig Indonesisch gezag had opgenomen, zullen de Indonesische overheid en wij het niet eens worden. Het gelijk in dezen is niet zo gemakkelijk vast te stellen, dat de Indonesische regering niet te goeder trouw zou kunnen menen dat haar opvatting juist is. Maar juist omdat de beantwoording van de vraag naar rechtmatigheid van het verzet zo moeilijk is, blijft ook twijfel bestaan.

Daarom is het door de overwinnaar ter dood veroordelen en executeren van iemand die uit eerlijke overtuiging gestreden heeft, niet een rechtvaardige rechtspraak, maar gebruik maken van de macht die men als overwinnaar heeft.

Dit verandert niet wanneer men de doodstraf laat uitspreken door een rechter, zelfs niet na een openbare en eerlijk schijnende procedure. Immers zo'n procedure is niet eerlijk, omdat men van de rechter nauwelijke kan verwachten, dat hij het gezag in welks naam hij rechtspreekt, verloochent. Overigens is de procedure tegen Soumokil niet openbaar geweest en heeft men de executie verborgen trachten te houden.

Maar hoe men het ook beziet, Soumokil heeft met inzet van zijn leven gestreden voor de onafhankelijkheid van zijn volk.

Dat is het enige dat men hem heeft kunnen ten laste leggen.

Gegeven de situatie, zoals deze is, kunnen we begrijpen dat de Indonesische regering Soumokil de voortzetting van deze strijd heeft willen beletten. Maar afgezien daarvan had Indonesië hem evenzeer moeten eren als wij, omdat Soumokil een waardig strijder voor een waardig ideaal is geweest: de vrijheid en onafhankelijkheid, die ook Indonesië als leuze heeft.

Nu het geenszins nodig was om hem te doden teneinde voortzetting van de strijd te beletten heeft Indonesië een misdrijf tegen de waardigheid van de mens gepleegd door met het wetboek in de hand, maar in werkelijkheid uitsluitend steunend op het recht van de sterkste een waardig tegenstander het leven te ontnemen.

Mr Stoffels geeft in zijn artikel een voortreffelijke concretisering van de door hem geciteerde uitspraak van Hugo de Groot.

Als men in een gemeenschap — welke ook — onderlinge verhoudingen uitsluitend aan „het recht” wil normeren en ze alleen daardoor in stand wil houden gaat ze onherroepelijk ten onder.

Als men het in de kerk wil doen wordt deze een **hel**.

Het komt overal, maar bovenal in de kerk voor alles en feitelijk alleen op de **liefde** aan.

Maar als men dat zegt vinden velen dat slap, of humanistisch of zijgig.

Men vergeet dat Christus zelf gezegd heeft dat het in zijn lichaam, zijn kerk voor alles en feitelijk alleen op de liefde aankomt.

C. V.

INGEZONDEN

Ondergetekenden, leden en oud-leden van de Vereniging van Gereformeerde Studenten „Hendrik de Cock” te Groningen hebben zich gezamenlijk beraden over de crisis, waarin de V.G.S. „Hendrik de Cock” is geraakt.

Deze crisis kan als volgt worden omschreven: De V.G.S. „Hendrik de Cock” heeft officieel de juistheid van haar eigen specifiek gereformeerd karakter discutabel gesteld door het verwerpen van een motie, waarin werd uitgesproken dit karakter onverkort te handhaven als vrucht van de vrijmaking van Christus' kerk. Daarnaast

besloot deze vereniging: „De discussie over de mogelijkheid tot openstelling der vereniging en in het algemeen tot Statutenwijziging in welke zin dan ook voort te zetten”. Hiermee is het streven naar een „interkerkelijke” verenigingsvorm gelegaliseerd.

De enige conclusie, die hieruit kan worden getrokken is **dat de Vereniging „Hendrik de Cock” haar statutair karakter heeft prijsgegeven**: deze vereniging kan en wil zich niet meer presenteren als een gemeenschap waarin de betekenis van de kerk des Heren, zoals Schrift en belijdenis daarvan spreken, tot zijn recht komt.

Hiervan getuigt ook de vage oproep aan de aankomende studenten (zie o.m. Geref. Gezinsblad d.d. 28 mei 1966), waarvan diverse andere studentenverenigingen (V.G.S.en) zich terecht hebben gedistancieerd. Een ander symptoom van de principiële koerswijziging in de V.G.S. „Hendrik de Cock” is, dat deze vereniging weigert contact te onderhouden met de Reïnistenorganisatie o.m. omdat deze organisatie niet als lid wil toelaten oud-leden van de V.G.S. „Hendrik de Cock”, die zich inmiddels hebben onttrokken aan de gemeenschap der kerk.

De situatie waarin de V.G.S. „Hendrik de Cock” is geraakt, is niet plotseling ontstaan. Deze is het resultaat van een proces waarin bij velen de liefde voor de gereformeerde leer en levensstijl geleidelijk is verkoeld. Steeds meer werd voet gegeven aan een geest, die spot met wat wij in blijdschap aanvaarden als vrucht van wederkeer, die zich o.m. in de vrijmaking heeft geopenbaard. Het is m.n. deze geest, die het belijden en het beleven van het Christelijk geloof van de student ondermijnt.

Op grond van het bovenstaande moeten wij dan ook de aankomende studenten met klem afraden zich aan te melden voor het lidmaatschap van „Hendrik de Cock”.

Om in deze situatie te voorzien hebben de onderstaande leden met volledige instemming van de onderstaande oud-leden een **GEREFORMEERDE STUDENTENVERENIGING** opgericht.

Met klem willen wij hen die studeren of gaan studeren aan de Rijksuniversiteit te Groningen op het hart binden zich bij deze vereniging aan te sluiten. Nadere mededelingen over deze vereniging zullen nog volgen. Inmiddels is elk van ons gaarne bereid hierover desgevraagd inlichtingen te verstrekken.

Prof. Dr. J. W. van den Berg, Mej. G. van Bruggen, Drs. J. van Dijken, G. F. Doorn, B. W. Gort, H. J. Hindriks, Mej. A. M. Holthof, H. Luth, J. A. Meyer, Drs. Mr. W. Nieboer, J. H. Ploegman, Drs. T. Schaafsma, Dr. E. Stambuis, Dr. D. R. Ubbens, Drs. L. B. Ubbens-van der Hoogt, K. Veling, Mej. S. Visser, Ds. W. G. de Vries en Drs. K. Wezeman.

Correspondentieadressen: H. Luth, Nieuwe Kijk in 't Jatstraat 81, Groningen en Drs. T. Schaafsma, Paterswoldseweg 576, Groningen, tel. 05900-32126.

MESOS EN ONTWIKKELINGSHULP OP ZENDINGSTERREINEN

Dat is het onderwerp geweest, dat ter laatste Jaarvergadering van MESOS op 23 april l.l. de aandacht heeft gevraagd. Tot de nog lang niet uitputtende behandeling van dit onderwerp is deze vereniging gekomen, doordat een verzoek binnenkwam van het „Actie-Comité-Koréa” te willen overwegen, of er voor Mesos niet een taak in Koréa lag. Bij de overwegingen van dat verzoek kwamen verschillende vragen aan de orde, als o.a. ook deze: moet Mesos niet meer gaan doen dan alleen medische hulp verlenen en gereformeerd onderwijs de helpende hand te bieden?

Opdat het Landelijk Bestuur mogelijk in een bepaalde richting zou kunnen werken heeft het in een open gesprek, mede n.a.v. de toespraak van ds M. K. Drost van Mariëberg over „Ontwikkelingshulp”, met de leden een en ander besproken.

Spontaan werd door de vergadering **besloten** „het bestuur te machtigen voorlopig het Actie-Comité-Koréa financieel te steunen ten bate van de arbeid, die erop gericht is, de komst van het Rijk des Heren in Koréa te bevorderen, waarbij vooral gedacht wordt aan de arbeid, die parallel loopt met het werk, dat Mesos volgens haar statuten nastreeft.”

Het Landelijk Bestuur heeft aan de vergadering voorts verlof gevraagd zich te mogen bezinnen op een event. (!) wijziging van statuten en reglement, om desnodig i.v.m. een uitbreiding van het werk op de zendingsterreinen, aan een volgende Landelijke Jaarvergadering in dezen voorstellen te doen. In de vergadering was een gereserveerdheid te constateren t.a.v. een dgl. wijziging van stat. en regl. Het Landelijk Bestuur bleek die gereserveerdheid te delen, maar kreeg toch verlof zich op een en ander te beraden.

Voor de Medische Raad werd in de genoemde Jaarvergadering dr Jasperse van Leiden herkozen; en br. E. Smit te Zwolle voor de Onderwijsraad. In de vac. M. Keizer is door de prov. afdeling-Groningen ds H. W. Ophoff te Leek

aangewezen als lid van het Landelijk Bestuur; voor de zedende kerk van Rijnsburg br. C. van der Gugten van Rijnsburg, die reeds zitting had als gevolmachtigde namens de Mesoz-afd. van Australia; in de vac. ds. H. Vogel werd door de plaatselijke afd. Enschede-N. aangewezen br. T. Hilverda.

De Jaarverslagen passeerden zeer snel de revue. Deze leverden geen brede bespreking op. Op voorstel van de brs., die de boeken hebben nagezien werd de Land. Penn. gedechargeerd van zijn beheer over 1965. Een begroting kon niet aanwezig zijn, o.a. in verband met bovenvermeld voorstel inz. hulp in Koréa.

Mesoz kan op een zeer geslaagde jaarvergadering terugzien. Verdere mededelingen volgen in het e.v. nr. van „Mesoz-Stemmen”.

WIE EEN RECHTVAARDIGE VEROORDEELT.

De laatste tijd komt men meermalen in de kerkelijke pers het woord „aanfluiting” tegen in gepaald verband.

Zo ook in „Opbouw” van 28 mei j.l. In: „Onze nood en ellendigheid”, schrijft Prof. Veenhof:

„We zijn in menig opzicht als vrijgemaakte kerken een aanfluiting geworden. Gods Naam wordt vanwege wat onder ons geschiedt gelasterd.”

Nu lijkt het o.i. iets onvoorstelbaars, dat één onzer hem **dit** zou durven betwisten. Omdat hij duidelijk de werkelijkheid van „scheuring van de kerk” aanwijst en de aanleiding tot „aanfluiting” aangeeft: „... dat broeders elkaar loslaten...”, „een kwaad dat ons met grote zorg moet vervullen”.

Inderdaad een kwaad, maar vervult het ons allen wel met grote zorg? Zo niet, dan zal bekering op dit punt zich krachtig moeten inzetten waar nodig en reformatie werkelijk moeten dóórgaan.

Is het eigenlijk in één woord niet **verschrikkelijk**, Gods Naam om ons gelasterd? Dat is, om „onzentwil” precies het omgekeerde van het geëerd en geprezen worden, hetgeen we belijden in Zondag 47.

Als wij als kerken een „aanfluiting” (en dat moet toch wel allermeeest zijn een bespotting), geworden zijn, dan wordt Gods Naam, d.i. God-Zélf van ons **niet recht** beleden en in al onze woorden en werken **niet geprezen**, in zover wij zelf als leden daarvan, schuldig zijn. Nu kunt U zeggen, dat zijn we allen en U hebt gelijk, maar er is verschil.

Bovendien, wat **doet** U daartegen? Of vervult U misschien geen „grote zorg”? U hebt toch niet zogenaamd „Nieuw-Testamentisch” met de dreigende toorn des Heren „afgerekend”? U rekent toch wel in **alles met Hem**?

Van de Efraimieten lezen we in Hos. 7: En zij denken er niet aan, dat Ik al hun kwaad in gedachten houd. De HERE heeft hun Zijn oordeel aangezegd. En na de uitvoering der straf? Daarover spot men met hen in het land Egypte, zo lezen we. Bij de wereld en in die wereld worden ze tot een aanfluiting. En lijden zij als christenen? En wij, in deze bedeling des Geestes, onder de bediening der verzoening? Hoe reageren wij onder dit alles?

En dat in menig opzicht tot een aanfluiting zijn geworden, dat heeft (zo leert ons de H. Schrift), **altijd alles** te maken met werkelijke reformatie. Die alleen kan dit teniet maken. We zien het bij Hiskia in 2 Kron. 29 en ten tijde van Jeremia in hfdst. 18.

Reactionair zijn tegenover Barthianisme etc. is ten enenmale onvoldoende. 't Sticht onheil en maakt ongelukken. 't Doet wel rennen in het andere uiterste als anti-pode daarvan. Maar heeft niets te maken met het pro-Rege en waarachtige reformatie! En als we de ambten werkelijk eren dan zullen we ook met de Dienaren daarin, geen „spel” spelen. Juist vanwege de hoogste Ambtsdrager, onze Here Jezus Christus. Dan zal **Zijn Woord** ons bijeen **drijven** en -houden, ook broeders bijhouden in de grote verdrukking, tot Hij komt. Onder **Zijn** regiment.

En worden niet veelal zulke Dienaren van het Woord juist belaagd, bestreden en berecht die in het ambt vergrijsd zijn, door veelszins Dienaren die nog in de wieg lagen toen zij reeds op de preekstoel mochten staan? Neen, dat zegt **niet alles**, maar wel veel. Want, ging het nog maar om één Dienaar, dan was het al erg genoeg. Maar nu schijnt het een **kerk-schandaal** te zullen worden.

In feite is het vaak zo als we ons ergeren aan een bepaalde houding betreffende één woord uit Zondag 22, schakelen we desnoods geheel Zondag 47 uit. Wee die wereld der kerk-ergernissen, die ons als kerken tot een aanfluiting maken. En die bestaan uit leden, U en ik. Levende leden, die verantwoordelijkheid hebben.

Het begin van een twist is als het doorsteken van een waterkering. Spr. 17 : 14. En Prof. K. Schilder zal ongetwijfeld óók gedacht hebben aan wat hierop volgt toen hij schreef:

„Nu kan de mens hier op aarde rechtsuitspraken doen, die „vloeken” met de werkelijk-

heid, en die dat **blijven** doen. Hij kan de goddeloze rechtvaardigen en de rechtvaardige verdoemen”. („Wat is de hemel”, 2e dr., blz. 225).

Maar **beiden** zijn den **HERE** een gruwel. En we horen Zijn aanklacht vandaag tegen Zijn volk, Zijn rechtsgeding met de vrijgemaakte kerken, in de trant van Micha 6. Mijn volk wat heb Ik u aangedaan in 20 jaren vrijmaking. Hebt gij Mijn Woord bewaard? Houdt dááaraan vast, totdat Ik gekomen ben, liet Johannes ons weten (Openb. 2 en 3). Zullen we niet Hem verwachten en Zijn Geest vandaag. Eendrachtig volharden in het gebed en ons werken dááaraan paren? En de **HERE** niet teleurstellen zoals de Efraimieten in Hos. 10, maar als de Issascharieten „de juiste tijden” leren kennen, zodat wij weten wat de kerk moet doen (vgl. 1 Kron. 12 : 32). Dan zal de **HERE** ook onder ons vandaag het gerechtigheid laten regenen!

Verboomstr. 64a, R'dam-21.

S. v. Wouwe.

KERKNIEUWS

Beroepen te Diever en Smilde (bij accl.) en te Barendrecht: kand. J. Stuy te Langerak.

Aangenomen naar Uithuizen: F. F. Pels te Huizum.

Ds. J. F. de Weger. Ds. J. F. de Weger nam met een preek over Hebr. 12 : 26-29 afscheid van de kerk van Delft. Op 14 augustus hoopt hij in Houwerzijl intrede te doen.

Can. Ref. Churches spreken met Christian Ref. Church. Op de eerste vergadering van deputaten van de Canadian Reformed Churches en de speciale contactcommissie van de Christian Reformed Church is overeengekomen de besprekingen te voeren op basis van de punten, genoemd in het mandaat dat deputaten van de Canadian Reformed Churches van hun synode hebben meegekregen.

Dit mandaat luidt: „... met de contactcommissie van de Christian Reformed Church na te gaan hoe hun en onze kerken met elkaar op het fundament van de apostelen des Lams de eenheid der Kerk in de enigheid des geloofs en der kennis van de Zone Gods dienen aan te gaan en te onderhouden, en daarom met genoemde commissie de concrete situatie te toetsen, zoals die mede is bepaald door de volgende verschillen:

1. De Christian Reformed Church en onze kerken hebben dezelfde belijdenisgeschriften als Formulieren van Enigheid aanvaard: de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels.

2. De Christian Reformed Church heeft daarnaast aanvaard: de besluiten van Utrecht (1905/1908) en een officiële interpretatie daarvan (1962); de Drie Punten van Kalamazoo (1924) en een officiële interpretatie daarvan (1959/1960). Onze kerken hebben naast de Drie Formulieren van Enigheid geen andere verklaringen aangaande de leer der Kerk aanvaard.

3. De Christian Reformed Church onderhoudt correspondentie met de synodaal gebonden Gereformeerde kerken in Nederland. Onze kerken onderhouden correspondentie met de vrijgemaakte Gereformeerde kerken in Nederland.

4. De Christian Reformed Church heeft een nieuwe kerkenordering aanvaard. Onze kerken hebben nog steeds de kerkenordering van Dordt/Utrecht (1618/1905).”

Zwolle ratificeert niet. Na uitvoerige besprekingen heeft de kerkeraad van Zwolle besloten de uitspraken van de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven inzake de Soembanese kerken en de positie van ds. Goossens niet te ratificeren.

Geestelijke verzorging van varenden. De classis Rotterdam heeft uitgesproken, dat het wenselijk moet worden geacht, dat één van de kerken van het classicaal ressort overgaat tot het beroepen van een predikant, die zijn volle tijd aan het werk onder de varenden in de havens van Rotterdam zal kunnen besteden.

Totnogtoe wordt dit werk in de Rotterdamse havens behartigd door ds. J. Blokland van Rotterdam Feyenoord en Kralingscheveer-Krimpen aan den IJssel. Het is de bedoeling dat ds. A. W. Boxman, emeritus-predikant van Eindhoven, de geestelijke verzorging ter zee blijft voortzetten.

De Kerkeraad van Rotterdam-Feyenoord zal contact opnemen met de kerkeraad van Rotterdam-Delfshaven om de beroeping nader te regelen.

Kerkdiensten Zuidlaren. Vacantiegangers te Zuidlaren e.o. worden er op geattendeerd, dat op de zondagen 17, 24 en 31 juli dubbele kerkdiensten worden gehouden en wel 's morgens om 8.30 uur en 10.30 uur en 's middags om 2.30 uur en 4.30 uur in het kerkgebouw Tienelsweg.

Kerkdiensten in het Dorpshuis te Norg (Dr.).
Zondag 17 juli 1966:
11.00 uur ds. D. van Houdt te Uithuizermeeden.
17.00 uur ds. A. Jagersma te Groningen-Oost.
Zondag 24 juli 1966:
11.00 uur ds. H. Bouma te Assen.
17 uur ds. D. Los te Grootegast.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 3404-12452

Abonnementprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

Zondag 31 juli 1966:

11.00 uur ds. Joh. Francke te Hoogeveen.
17.00 uur ds. R. te Velde te Schildwolde.

Zondag 7 augustus 1966:

11.00 uur ds. R. Houwen te Hattem.
17.00 uur ds. Tj. Boersma te Assen.

Kerkdienst Beverwijk. 24 juli: 8.30 en 17.00 uur. Ds. H. A. Algra te Wormer. 31 juli: 8.30 uur. Ds. H. A. Algra. 15.00 u. Ds. N. 't Hart, Steenwijk.

Peremptoir examen. De classis Groningen heeft kand. J. T. Oldenhuis, beroepen predikant te Onnen, peremptoir geëxamineerd en toegelaten tot de evangeliebediening in het midden van de Gereformeerde kerken in Nederland.

ADRESSEN

Wolfheze, penningmeester: M. A. van de Born, Johanniterweg 34, Doorwerth.

Niezijl, scriba: J. Westra, Hoofdstraat 29, Niezijl.

Adres van de Geref. Kerk Art. 31 te **Oostzaan** is thans: F. de Boer, Kerkstraat 49, Oostzaan.

HET EERSTVOLGENDE NUMMER VAN „OPBOUW” VERSCHIJNT 29 JULI A.S.

Met blijdschap en dank aan God geven wij u kennis van de geboorte van onze dochter

ELSE KAREN

Wij noemen haar

ELSKE

W. JELLEMA

M. A. JELLEMA-POLDERMAN

Duiven, 6 juli 1966

Anemonenstraat 6.

Heden heeft de Here op zijn tijd nog onverwacht tot Zich genomen zijn kind, onze lieve Moeder en Oma

MARIA VAN NUNSPEET geb. Stalknecht

in de ouderdom van 75 jaar.

Maar zo iemand God lief heeft,
die is van hem gekend.
1 Cor. 8 vers 3.

Kampen: D. van Nunspeet

Amsterdam: A. H. ter Beek-Nunspeet

J. ter Beek

Anke, Marina en Yolanda

Assen: G. R. van Nunspeet

G. van Nunspeet-Kelholt

Bert, Sisco en Hans

Richmond, Natal: J. B. van den Berg-van Nunspeet

N. R. van den Berg

Bert, Reinier, Guido en

Anne-Marten.

Kampen, 7 juli 1966

Broederweg 20 I.

De begrafenis heeft plaats gehad maandag 11 juli op de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Bovenbroekseweg (West) te Kampen.

VERSCHEENEN:

WET EN EVANGELIE

door ds. H. Amelink

T. Jongma, arts

ds. J. Keuning

Uitgave Persvereniging „Opbouw”

Prijs 60 ct.

10 ex. f 5.— - 20 ex. f 8.00

Bestelling uitsluitend per giro No 448367 t.n.v. de penningm. van „Opbouw”, Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht.